

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

November 2010 nr 10 (2388) • Tartu Ülikooli ajakiri

Selles numbris:

ROOMET JAKAPI – FILOSOOF JA LAVAL
HUILGAV LAULJA

TÜ SA VASTNE JUHT SEAB UUSI SIHTE

KLIIMA ON NAGU MAJANDUS – MUUTUB
PIDEVALT

UNIVERSIT

ÜLIÕPILASKOND LIIGUB
MUUTUSTE SUUNAS

ÕPPETEMAATIKA LUUBI ALL

Foto: Andres Tennus

Sigrid Sõerunurk

UT peatoimetaja

Oktoobrikuu ülikooli nõukogu istung oli õppeproktor Birute Klaasile viimane selles ametis. Õigupoolest juhatas ta rektori äraoleku tõttu istungit niisamuti nagu ta juhatas nõukogu istungit oma esimeses nõukogus õppeproktorina 27. jaanuaril 2006.

Ülikooli ajalooline mälu, akadeemiline sekretär Ivar Saarniit meenutas, et eelmine proktor Tõnu Lehtsaar ulatas Klaasile 2005. aasta detsembri nõukogus üle binokli ja soovitas seda vaadata mõlemast otsast. Ühest otsast paistavad ajad suured ja lähedal, teisest kaugel ja väikesed.

Professor Klaas vaatab enese sõnul hea meelega nõukogu toimetamisi natuke aega kõrvalt ja naaseb eesti keele (võörkeelena) professori kohale.

Õppeproktori ameti üle võtval Martin Hallikul on ilmselt esimesest tööpäevast (ja varemgi veel) käed tööd täis, sest õppega seondud on ülikoolis sisemisest veelgi suurema tähelepanu all. Täpsemalt arutletakse vastuvõutustingimuste muutmise üle.

Oktoobri istungil diskuteerisid nõukogu liikmed selle üle suhteliselt loiult, enne seda toimunud valitsuse istungil väljendasid dekaanid oma seisukohti palju selgesõnalisemalt. Konsensust ses asjas aga endiselt ei ole.

Lõplik lahendus peab saabuma novembri nõukogus.

Tingimuste muutmise eesmärk on ühtlustada sisendi kvaliteeti, teisisõnu piirata ligipääsu ülikooli, et siia pääseksid vaid võimekaimad.

Mitmel korral on näiteks toodud, kuidas auditooriumis võivad kõrvuti istuda nii üliõpilane, kes pääses ülikooli lävendiga 55 punkti ja üliõpilane 95 punktiga. Ja see on probleem – ka tuden-

gite esindaja pooldas vastuvõtu karmistamist.

Kui teaduskonnad tunduvad olevat ühel meelel selles, et riigieelarvelistele kohtadele võetaks üliõpilasi edaspidi konkursipõhiselt, siis kõige suuremad erimeelsused on riigieelarveliste kohtade lävendi osas. Kui lävendit tõsta, jääb osa tudengikandidaate loomulikult Tartu ülikooli ukse taha, mis ongi eesmärk.

Ent sellega jääb saamata ka tulu nende õppemaksust, mis olevalt lävendi suurusest võib osa teaduskondade (nt majanduse, õigusteaduse, aga ka sotsiaal- ja haridusteaduskonna) puhul olla märkimisväärne.

Nii argumenteerivadki teaduskonnad, et ühe mütsiga ehk ühe lävendiga ei saa kõiki erialasid lüüa. Matemaatikud eesotsas dekaan Mati Kilbiga on lausa välja arvutanud, et neile sobiks kõige paremini REV lävendiks 58,4. Ikkagi matemaatikud. **Ⓘ**

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Universitas Tartuensis on Tartu Ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaz 3500. Tellimisindeks Eesti Postis 00892 • Tartu, Munga 4 (II k); Tel: 737 5680, 523 1751; e-post: ajakiri@ut.ee; www.ajakiri.ut.ee. Postiaadress: Ülikooli 18, Tartu 50090 • **Vastutav väljaandja:** Illari Lään; **peatoimetaja:** Sigrid Sõerunurk; **toimetajad:** Merilyn Merisalu ja Eve Tisler; **keeletoimetaja:** Marika Kullamaa; **küljendaja:** Margus Nõmm; **fotograafid:** Andres Tennus ja Ove Maidla; **infotoimetaja:** Gea Gorjunova; **Trükk:** Ecoprint • Kõik Universitas Tartuensis avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustratsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetust lubab neid kasutada vaid koos viitega autorile ja Universitas Tartuensisele. • Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. • **UT kolleegiumi esimees:** Maja Vadi, **liikmed:** Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päärt, Indrek Treufeldt, Riin Kruusenberg, Liina Liiv.

8–9

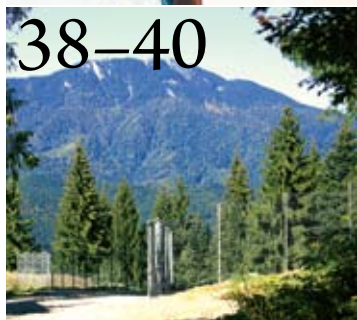
16–19

28–31

32–34

38–40

- 5** TÜ teaduse populariseerijad pälvisid tunnustuse.
- 8** Ülikoolist võrsunud ettevõtte taastab kahjustunud dokumente, muu hulgas ka ülikooli lõpudiplomeid.
- 10** Uppsala ülikooli eksperdid hindasid ülikooli leitudustegevust.
- 12** Teaduse tegemise paranenud võimalused Chemicumis töid suuremad kulud.
- 15** Kolumn – murelikult üliõpilaste meilietiketist
- 16** Persoon
On neid, kes teavad Roomet Jakapit pühendunud filosoofina. On ka neid, kes teavad teda aimult laval huilgava ja väänleva Kreatiivmootori lauljana. Need aga, kes teda tunnevad, teavad, et mõlemad pooled töötavad väga hästi alati õigel ajal ja õiges kohas.
- 20** Söömishäiretes ei saa süüdistada vaid geene ja meediat.
- 24** Fookus
Eesti kõrghariduse omandajate profiil hakkab lähitulevikus muutuma: suureneb üliõpilaste keskmine vanus, madalama sotsiaalmajandusliku taustaga tudengite juurdepääs kõrgharidusele paraneb ning töötavate tudengite arv järjest väheneb.
- 28** Kliima on samasugune tsükliline süsteem nagu majandus ning seetõttu pidevas muutumised.
- 32** TÜ sihtasutuse usalduskogu uus juht Sten Luiga loodab leida sihtasutuse arendamiseks uusi ressursse.
- 35** Semiootikud võrdlevad Eesti ja Venemaa noorte subkultuure.
- 38** Reisikiri Rumeeniast
- 41** Vilistlane Mihkel Mutk meenutab õppimist ülikoolis ja töötamist ülikooli ajalehes.
- 44** Maailmakuulsa kirurgi Nikolai Pirogovi sünnist möödub 200 aastat.
- 48** «Talendid koju» – kas pilet kodumaale?
- 51** sünnipäevad, kaitsmised, tunnustused

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 3. detsembril 2010.

Mõttetalgutel välja käidud head ettepanekud viiakse ellu

Oktoobris peeti Eesti üliõpilaskondade liidu (EÜL) eestvedamisel kõrgkoolides üle Eesti mõttetalguid, kus nii üliõpilased, õppejõud kui ka teised ülikooliga seotud inimesed arutlesid Eesti kõrghariduse probleemide üle.

Tartu ülikoolis toimus möödunud kuu jooksul kokku neli arutelu, kus peamiseks teemaks kujunes ülikooli õppeprotsessi tõhustamine.

Ühisarutelude tulemusena töötati välja 30 ettepanekut, kuidas ülikoolide õppeprotsessides saaks teooriat seostada üliõpilaste rakendusliku tegevusega ning

õpingute jooksul vaadelda tudengite isiksuse arengut.

Mõttetalgutel osalenud riigiteaduste instituudi õppekorralduse spetsialist Liina Seinberg tutvustas ettepanekuid ka TÜ õppeosakonnale. Seinbergi sõnul oli ülikool vabatahtlikele mõttetalgulistele põhjaliku töö eest väga tänulik.

«Kokkusaamisel selgus, et osad meie ettepanekud on ülikoolis juba realiseeritud ning osade rakendamine on varsti plaanis,» ütles ta. Õppeosakond suhtus kõikidesse ettepanekutesse huviga ning töö nendega üli-

koolis kindlasti jätkub. Esitatud ettepanekud on internetis kättesaadavad, samuti on võimalik liituda meililistiga (kontaktaadress gyri.ginter@gmail.com), kus töötatakse mõttetalgutel tekkinud ideedega edasi.

30. oktoobril kohtusid kõikide projektis osalenud kõrgkoolide esindajad ning analüüsisid üheskoos talgute tulemusi.

Tekkinud ideedest koostab EÜL oma platvormi ning paneb kokku riigikogu valimiste kampaania, mille eesmärk on valimistel tudengite huve paremini kaitsta.

Homme ette

Esita oma ettevõtlusprojekt
www.swedbank.ee/tahedsa

Ülikooli teaduse populariseerijad pälvisid tunnustuse

28. oktoobril Tallinnas toimunud teadusmeedia konverentsil said auhindu Eesti parimad teaduse populariseerijad, kellest mitu on seotud ka Tartu ülikooliga.

Peapreemia parima uue algatuse eest teaduse ja tehnoloogia populariseerimisel pälvis TÜ lihenoloogia dotsent Tiina Randlane koos töörühmaga. Projekt «Loodusobjektide interaktiivsed määrarjad internetis ja nutitelefonides» on hea näide sellest, kuidas teadus sõna otseses mõttes võib jõuda igaühe taskusse. Nüüd võib iga huviline, kel taskus nutitelefoni, metsas matkates määrata

siinse looduse puu- ja põõsaliike ning samblikke.

Samas kategoorias pärjati ergutuspreemiaga TÜ raamatukogu e-kursus gümnaasistidele «Infopädevus ehk miks Google'ist ei piisa», mis on tasuta e-kursus gümnaasiumide lõpuklasside õpilastele ning õpetajatele teadusinfo leidmisest Eesti ja välismaa andmebaasidest ning avatud arhiividest.

Kategoorias «Teaduse ja tehnoloogia populariseerimine trükisõna abil» pälvis ergutuspreemia TÜ farmaatsia instituudi professor Ain Raal oma

teosega «Maailma ravimtaimede entsüklopeedia». Nii mahukat ja illustreeritud ravimtaimede entsüklopeediat pole veel ei inglise ega vene keeles.

Kategoorias «Tegevused/tegevuste sarjad teaduse ja tehnoloogia populariseerimisel» võitis ergutuspreemia TÜ teaduskool matemaatikavõistluse «Känguru» korraldamise eest. Võistlust on korraldatud juba 15 aastat ning viimasel ajal on osavõtjate arv ületanud 13 000 piiri.

Selleaastane auhinnafond oli 235 000 krooni, auhindu jagati neljandat aastat.

Võtlus on tänaste noorte nägu.

Tähed Särama konkursile. Parimate vahel jagame 500 000 krooni!

arama

Swedbank

Konkursi korraldaja on Swedbank AS. Tutvu konkursi tingimuste ja lisainfoga www.swedbank.ee/tahedsarama

Fotokonkursil rokkis riigiteadlane

TÜ üliõpilasesinduse ja AS Ordi fotokonkursi «TÜ rokkib täiega» võitis riigiteaduste esmakursuslane Karl Haljasmets.

Konkursil osalemiseks tuli esitada kolm fotot, millest üks pidi olema seotud üliõpilasesindusega ja kaks ülejäänud Tartu ülikooliga. Sarjale tuli leida ühtne pealkiri ning žürii hindas komplekte tervikuna.

Võitjarja eesmärk oli näidata seda, kuidas autor meessoost esmakursuslasena Tartu ülikooli mõtestaks. Fotodel olid peahoone ees õppiv tudengineiu, loengumelu auditooriumis ning makiga sõbrad üliõpilasesinduse ees tantsimas.

«Ehk miks tulla inimlikust vaatepunktist Tartu ülikooli: siin on kenad tüdrukud, saad üliägedaid sõpru ja vajadusel kas või loengute vahepeal ennast lödvaks

lasta ning mõtteid veidi muusika ja tantsu abil korrastada. Tartu ülikool rokkib täiega!» kommenteeris võidu toonud fotosarja Haljasmets ise.

20aastane esmakursuslane on fotograafiaga tegelema järjekindlalt kuuendast klassist alates. Hobile kindlaksjäämine ja keeruka teemaga fotokonkurss töid Haljasmetsale peaauehinna

olnud sülearvuti, mis koolitöodes kindlasti kasuks tuleb.

Teise koha vääriliseks tunnistas žürii materjaliteaduse magistrandi Indrek Tallo töö ning kolmanda koha sai majandust tudeeriv Kristo Kraft. Konkursil osalenud parimaid fotosid näeb üliõpilasesinduse kodulehel aadressil <http://www.tyee.ee/img/galerii/fotokonkurss2010/>.

Oktoobri alguses esitleti vanas anatoomikumis raamatut «Üks ja ainus härra «Manna»», mis räägib legendaarsest anatoomiaõppejõust ja seenteadlasest Valter Pärtelpojast.

Kogumik jutustab Pärtelpoja (1900–1971) lapse- ja noorukipõlvest Peterburis, perekonna tagasikolimisest Eestisse 1918. aastal, tudengi-aegsetest seiklustest ja esimestest sammudest õpetlasena.

Kandvam osa teosest keskendub tema tegevusele õppejõuna.

Üliõpilasteater sai Minskis tunnustust

Valgevenes toimunud tudengiteatrite festivalilt naasis Tartu üliõpilasteater mitme kiitusega.

Seitsmendat aastat toimival rahvusvahelisel festivalil Teatralny Koufar 2010 etendasid tartlased kevadel esietendunud jaapani klassikalistest lugudest koosnevat lavastust «...püüdetult ulbib laia jõe laisal voolul roheline konn».

Festivali žürii premeeris Karl Laumetsa rollisooritust parima

meeskõrvalosa auhinnaga ning lavastus jõudis üldarvestuses kolme parima sekka. Publikuhääletusel sai üliõpilasteatri töö 18 osalenud lavastuse hulgast kolmanda koha.

Praegu valmib üliõpilasteatri proovisaalis Bernard Kangro Tartu-triloogia põhinev «Pii-rivöönd». Möödunud sajandi Tartust ning tudengite kirevast elust rääkiv lavastus esietendub 10. novembril Kirjanike Maja Krüptis.

Teaduste Akadeemia jagab üliõpilastele auhindu

9. novembril autasustatakse Eesti Teaduste Akadeemia majas tänavuse akadeemia võistluse laureate, kelle hulgas on ka Tartu ülikooli tudengeid.

Üliõpilaste teadustööde konkursile saadetud 84 uurimistööst valis komisjon eesotsas akadeemik Georg Liidjaga välja kümme parimat.

Esimese auhinna (á 10 000 krooni) said Kaur Alasoo, Allar

Lepa, Mihkel Pajusalu ja Annika Valdmets Tartu ülikoolist ning Taavi Minnik Tallinna ülikoolist.

Teise auhinna (á 5000 krooni) saajad on Kariina Laas, Eva-Liisa Linder ja Mehis Rohtla Tartu ülikoolist, Marja Vaba Tallinna ülikoolist ning Mariette Aavik Eesti kunstiakadeemiast.

Peale laureaatide autasustamise toimub konverents, kus esinevad ettekannetega auhinna-

saajatest Taavi Minnik («Terror ja repressioonid Eesti Vabariigis»), Kariina Laas («Funktsionaalsed NOS1 ja MAOA polümorfismid, vereliistakute MAO aktiivsus ja impulsiivsus»), Kaur Alasoo («Tugivektormasinate kombineerimine angiogeneesiga seotud geenide ennustamiseks») ja Mariette Aavik («Sõjajärgne individuaalelamu Nõmme miljööalal»).

Marika Mikelsaare poolt kevadel asutatud üliõpilasteaduse tunnustamise fondi esimese stipendiumi pälviv arstiteaduskonna 5. aasta üliõpilane Liis Jaanimäe (fotol paremal, koos professor Marika Mikelsaarega).

Stipendium anti üle 8. oktoobril arstiteaduskonna aastapäeval ning Jaanimäe esitas samas oma teadustöö tulemused posterettekandes «Seedetrakti laktofloora antibiootikumi kasutamisega seotud diarröaga patsientidel». Konkursile laekus seitse taotlust. Komisjoni liikmete üksmeelse arvamuse kohaselt oli esitatud tööde hulgas mitu, mis võinuks stipendiumi pälvida.

OÜ Mandragora juht Ene Sarap näitab vana Vanemuise hoone eskiisi, mida on tõsiselt kahjustanud restaureerijate suurim vaenlane, hallitus.

Foto: Andres Tennus

Ülikoolist võrsunud ettevõtte teeb missioonitööd

Kristjan Pihl
ajakiri@ut.ee

Paber, millele ülikooli lõpudiplomid trükitakse, ei kannata kriitikat, sest õnnetuse korral on seda materjali eripära tõttu peaaegu võimatu

taastada, tõdes TÜ *spin-off* ettevõtte Mandragora juhataja Ene Sarap täiskasvanud õppija nädalal toimunud õpitoas.

2005. aastal TÜ raamatukogu restaureerimisosakonnast välja kasvanud ettevõtte poole on sel sügisel abipalvega pöördunud

mitmed kraadiomanikud, kelle haridustaset tõendav dokument on õnnetuse läbi hävinenud.

VESI RIKUB

«Tänapäeva läikiv paber muutub veega kokkupuutel liimjaks pudrumassiks,» selgitas Sarap.

«Ühe konkreetse näite varal soovitan kõigile: ärge hoidke oma diplomit keldris soojaveetoru all!» naljatles staažikas restaureerija ning lisas, et tegelikkuses on paberi vahetamine tõsine teema, mida haridusametnikud tingimata kaaluda võiksid.

Sarapi sõnul ei vasta ütlus «päike, tuul ja vesi – need me sõbrad kolmekesi» raamatute puhul päriselt tõe, sest positiivset mõju avaldab trükistele vaid õhk. Otsene päevavalgus on põhjus, miks lehed muutuvad tuhmideks ja kolletuvad, liigne niiskus paneb aga vohama restaureerijate õudusunenäo, milleks on hallitus.

Kuid mis saab siis, kui rikutud saab kunstiteos ja selgub, et seda pole võimalik enam ennistada? Sarapi ütlust mööda lähtuvad restaureerijad loogikast «mis on olemas, see on olemas» ehk ühtegi puuduolevat detaili hiljem nende poolt juurde ei lisata.

Raamatute puhul on siiski reeglid veidi teised, võimalik on puuduvad leheküljed koopiatega asendada.

PIIBUD SIBERIST

Peale diplomite kriisiabi tegeleb Mandragora ka vanade raamatute, dokumentide ja taluplaanide konserveerimisega. «Meile tuuakse konserveerida isegi esivanemate kirjavahetusi ja Piibleid, mis olid Siberisse küüditatud eestlastele ainsaks lohutuseks,» lisas Sarap.

Muinsuskaitse luba annab Mandragorale õiguse restaureerida ka ajalooliselt väärtuslikke ehitisi.

Muude objektide hulgas on

tänu neile uue hingamise saanud Athena keskus ja restoran Volga kipsornamendid ja reljeefid, kevadel konserveeriti Tartu ülikooli peahoone trepp.

Käsilolevatest projektidest rääkides peab Sarap kõige olulisemaks Eesti Kirjanduse Muuseumi arhiivi käsikirjade digitaliseerimist.

«See tähendab, et meie oleme viimased, kes näiteks Hurda kirjatükke reaalsel kujul näevad,» tähendas ta uhkelt. «Hiljem viiakse need arhiivi tagasi ja siis näeb neid ainult digitaalselt.»

Sarap ei salga, et täppistöö nõuab restaureerijalt tähelepanelikkust – hetkekski ei tohi mõtlematult käituda.

«Küsisin ükskord noorelt praktikandilt, kuidas talle uus töö sobib ning olin tema üllatuseks tohutult pettunud, kui ta vastas, et ei kahelnud oma valikus hetkekski,» meenutas Sarap.

«Meie töös ei tohi sellist suhtumist olla, kogu aeg peab endas kahtlema ja olema ettevaatlik!» teatas Sarap, kelle sõnul müüvad nad teatud mõttes usaldust. «Inimesed annavad meie hoolde perekonnareliikviad, mille sümboolset tähendust ei tohi alahinnata.»

Sellest, et Mandragoral lasub vastutusrikas ülesanne, kõneleb ka asjaolu, et ehkki ettevõtte on loodud tulu teenima, peavad nad kasumist olulisemaks täita missiooni – säilitada rahvuslikku kultuuripärandit.

Sarapi sõnul tähendab see, et kliendi võimalustega püütakse iga hinna eest arvestada ning hea nõuande eest raha ei küsita. ①

Ülikool uurib väärtusi

Novembri teisel nädalal saavad kõik ülikooli töötajad ning tudengite esindajad kutse osaleda ülikooli väärtuste uuringus.

Uuringu eesmärk on välja selgitada, mida inimesed ülikoolis oluliseks peavad ja mis neid häirib, millised väärtused on meie organisatsioonile iseloomulikud ning milliseid võiks rohkem esineda, et ülikool oma sihid saavutaks. Iga vastaja saab näha oma väärtuste profiili.

Küsimustikule vastamine toimub elektroonilises keskkonnas ja seda saab teha nii eesti kui ka inglise keeles. Töötajatel, kellel pole ülikooli e-posti aadressi, saavad küsimustiku paberil. Tudengid, kes ei kuulu üliõpilasesindusse ega teaduskonna nõukogusse, kuid soovivad uuringus osaleda, saavad seda teha, edastades oma soovi: maarja.dahl@ut.ee.

Väärtuste uuring on esimene suurem samm ülikooli ühistes põhiväärtustes kokkuleppimise suunas. Uuringu tulemustele tuginedes saab väärtuste teemal kaasa rääkida kevadsemestril toimuvatel aruteludel.

Põhiväärtuste sõnastamise eesmärk on ühiselt arutleda ning jõuda kokkuleppele, millest ülikoolis töötades esmajoones lähtuda. Hetkeolukorrast teviklikuma pildi saamiseks on iga vastaja panus oluline.

Uppsala ülikooli eksperdid hindasid TÜ leiutustegevust

Erik Puura

TÜ ettevõtlussuhete ja innovatsiooni juht

6. ja 7. septembril viibis Tartu ülikoolis kuus eksperti Uppsala ülikooli innovatsioonikeskusest keskuse juhataja Lars Jonssoni juhtimisel. Just tänu Lars Jonssonile, kellel on nii teadustaust kui ka suure haigla juhtimise kogemus, on Uppsala ülikoolil õnnestunud 13

aasta jooksul üles ehitada väga edukalt toimiv innovatsioonisüsteem.

Eksperdid kohtusid Tartu ülikooli teadusprorektori Kristjan Halleriga, intellektuaalomandi korralduse tugistruktuuri töötajate ja leiutiste autoritega ning andsid meie teadlaste ja tugistruktuuri tööle hinnangu. Sama analüüs tehti ka Tallinna tehnikaülikoolis.

Eksperdid leidsid, et nii

ülikoolide tugistruktuurid kui ka leiutiste autoriteks olevad teadlased on oma tööle väga pühendunud ja ambitsioonikad, meie teaduspotsiaalis ei olnud mingit kahtlust. Samas on tugiteenustel liiga suur fookus patentidel ja vastavatel arvnäitajatel. Mõnedel juhtudel ei suudetud aru saada leiutisega kaasnevast selgest äriideest ning ühe põhiprobleemina ei olnud aru saada, kes istub äriidee turundusjuhi istmel pärast patenditaotluse sisseandmist.

Paljude patentide puhul on selge, et nende leiutiste põhjal arendatud toodete peamine turg ei ole Eestis ega ka Rootsis, vaid näiteks Lääne-Euroopas ja Põhja-Ameerikas. Nõnda jääb meil peamiselt puudu rahvusvahelisest turundusest, mis on tegelikult kogu Eesti ettevõtlussektori põhiprobleem.

Eksperdid märkisid, et tegelikult on väga vähesed maailma ülikoolid saanud intellektuaalomandi turundusest otsest tulu, mis ületab kulusid. Teised kaudsed väärtused, nagu ülikooli teaduse konkurentsivõime ja atraktiivsus, intellektuaalomandi portfelli toetudes hangitud

KUUS SUURIMA POTENTIAALIGA ÄRIIDEED

- probiootikumi ME-3 omadused ja toimemehhanismid (autorid Marika Mikelsaar, Mihkel Zilmer, Tiiu Kullisaar, Heidi Annuk, Epp Songisepp);
- biosensorsüsteem piima kvaliteedi määramiseks (autorid Toonika Rincken, Jaak Järv, Ago Rincken, Toomas Tenno, Raivo Jaaniso);
- meetod ja seade lisandite hulga määramiseks aines (Sergei Vlassov, Kristjan Saal, Rünno Lõhmus, Margo Plaado, Ants Lõhmus, Ilmar Kink);
- meetod oksiidse rull-toruja kilematerjali saamiseks (Martin Järvekülg, Valter Reedo, Ilmar Kink, Ants Lõhmus, Uno Mäeorg);
- luufiksaator (Vladimir Andrianov (EMÜ), Aleks Lenzner, Tiit Haviko) ja
- geneetilised testid veterinaarmeditsiinis (Mart Ustav jr, Anu Planken, Hannes Küün).

rakendusuringud ja rahvusvahelised projektid on samuti väga tähtsad. Peatähelepanu tuleb suunata kõige suurema potentsiaaliga äriideedele.

Kokkuvõttes leidsid eksperdid, et kuus TÜ leiutiste baasil arendatud äriideed väärivad edasiarendamist, kaks ideed on paljulubavad ning kuus vajavad lisauuringuid, et edasise tegevuse üle otsustada. TTÜs leidsid eksperdid, et neli leiutiste baasil arendatud äriideed väärivad edasiarendamist, üks on paljulubav ning kolm vajavad lisauuringuid. Analüüsi 24 TÜ patenti ja 21 TTÜ patenti.

See aga ei tähenda, et ülejäänud leiutised jäävad tähelepanuta. Igale leiutisele tuleb koostada äristrategia, mitmeid leiutisi

tuleb edasi arendada, enne kui äripotentsiaal paremini selgub.

Kuidas edasi? Rahvusvaheliseks turunduseks vajaliku lisapädevuse leidmine Eestist on väga kaheldav, siin lihtsalt ei ole neid inimesi. Uppsala eksperdid soovitasid Eestisse tööle võtta vähemalt kaks inimest, kel on kogemused rahvusvahelises äriarenduses ja kes töötaksid loodetavalt kolme aasta jooksul koostöös Tartu ülikooli ja Tallinna tehnikaukooli tugistruktuuridega. Nende vastutusel oleks kindlasti ka uute leiutiste ärivõimaluste analüüsimine.

Arvestades ülikoolide praegust perspektiivset intellektuaalomandi portfelli mahtu, annab kahe suure pädevusega inimese lisamine süsteemi vajaliku efekti.

Selline nn äriarendusrühm võib tegutseda korraga nii TÜ kui ka TTÜ huvides, omades otseseid sidemeid rahvusvahelise tasandiga nii ärivõimaluste analüüsiks kui ka läbirääkimisteks ja kaasates vajaduse korral kõrgel tasemel ärijuriste.

Finantsvahendeid selliste inimeste Eestisse toomiseks küsivad TÜ ja TTÜ Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuselt, eeltaotlus on juba ka esitatud. Uppsala eksperdid on omalt poolt lubanud meid nõustada kandidaatide esitavate nõuete osas, samuti infolevis ametikohtade konkursside ning ka sobilike kandidaatide hindamise kohta.

Ekspertide visiiti ja sellele järgnenud analüüsi finantseeris EAS. (T)

22. oktoobril pandi Tartu Tasku keskuse kõrvalt algus Teerajajate alleele. Nelja esimese jälje jätnu hulgas oli ka TÜ biotehnoloogia professor ja geenivarumu direktor Andres Metspalu. Pronksi saavad ka edaspidi valatud vaid kõige teenekamate tartlaste jalajäljed. Teised tänavuste jälgedes omanikud olid Tartu vaim, näitlejanna Herta Elviste ja näitleja Hannes Kaljujärv. Skulptor Bruno Kadaku kavandi järgi valmistatud pronksplaatidel on kingajäljed, jäljeomaniku nimi ja aastaarv.

Foto: Andres Tennus

Foto: Andres Tennus

Teaduse tegemise paranenud võimalused tõid suuremad kulud

NÜÜDSEKS AASTA JAGU TÖÖTANUD UUS KEEMIAHOONE ON MÄRGATAVALT PARANDANUD KEEMIKUTE ÕPPE- JA TEADUSTÖÖ TINGIMUSI, ENT SAMAL AJAL ON MAJAS ILMNENUD KA MITMEID PUUDUJÄAKE NING MAJAL ON OODATUST SUUREMAD ÜLALPIDAMISKULUD.

Sigrid Sõerunurk
sigrid.soerunurk@ut.ee

Füüsikalise keemia professor Enn Lust loetleb uue keemiahoone plusse vana ees: Chemicumis saab teha selliseid töid, mida vanas hoones kas töökaitse nõudeid arvestades või korralikult teha ei saanud (eriti orgaaniliste ja biokeemiliselt aktiivsete ühendite ning kõrgtemperatuursete materjalide ja süsinik-nanomaterjalide sünteesi vallas, vibratsioonitundlike mõõtmiste puhul jne), kemikaa-

lide hoiutingimused on paremad, niisamuti õppepraktikumide ja loengute pidamise võimalused, on korralikud gaaside ja deioniseeritud vee varustussüsteemid.

Peale selle on keemikud Lusti kinnitusel väga rahul, et uus maja ei haise kemikaalide järele, kuigi vahel esineb siiski mõningaid probleeme kanalisatsiooni haisulukkudega, mis kipuvad liiga kiiresti kuivama.

Kõike seda võimaldab ajakohane sisustus, mis tähendab muu hulgas väga spetsiifiliste nõudmistega laboreid.

«Chemicumi sisustanud maailma üks tipptegija, Saksa firma Waldner esindaja ütles, et nende teada ei ole Euroopas viimase 20 aasta jooksul ühte hoonesse nii keerukaid süsteeme kokku pandud,» ütles hangete ja arendustalituse juhataja Heiki Pagel ja rõhutas, et just väga spetsiifiliste süsteemide kokkutoomine ühe katuse alla oli ka sakslaste hinnangul märkimisväärne. Seetõttu oli kindlasti oodata, et maja kasutuselevõtul ilmnevad mõningaid kitsaskohad.

«Nagu iga uue infrastruktuu-

riobjekti käivitamisega, esines ka meie majas tõsiseid raskusi, millest mõningad ei ole leidnud lõplikku lahendust siiani,» märkis Lust.

OOTAVAD LAHENDUST

Nii on lõpuni lahendamata 5. korrusel mõnedes tööruumides norme ületav müratase, mida tekitavad korrus kõrgemal paiknevad jahutusseadmed. Mõningates ruumides on lõpuni lahendamata ventilatsiooni tasakaalustamise ja ohutusnõuetele vastavuse probleem.

Lusti sõnutsi on ventilatsiooni-süsteem praegusel kujul paindumatu ning vajab tehnoloogilist täiendamist, et anda lõppkasutajatele võimalus tõmbeid välja lülitada, kui neid ei kasutata (näiteks suvel puhkuste ajaks ja nädalavahetusteks).

Maja halduri Allan Sonni kinnitusele on hoones olnud ka korduvaid veevariisi, mis on rikkunud sisustust ja mõne arvuti. Suurem osa on seni likvideeritud garantiiajal ja Pageli sõnul on veel tegemata vaegtööde eemaldamiseks lepitud ehitajaga kokku tähtaeg. Nii mitmedki lisatööd on tulenenud aga ruumide muutunud funktsioonidest.

Nõnda möönab Pagel, et lisaja vaegtöid on Chemicumis tulnud teha ja tuleb teha ka edaspidi, ent neid ei ole olnud märgatavalt rohkem, võrreldes ülikooli mõne teise hoonega. Arvestades uue keemiahoone keerukust, usub Pagel, et tegelikult on isegi hästi läinud. Ka Lust tunnustab kõiki, kes on seni andnud endast parima, et Chemicumi probleemidele lahendused leida.

Pagel märgib, et tegelikult on enim emotsioone uue maja kasutajate hulgas tekitanud hoone suuremad halduskulud, võrreldes vana hoonega, eriti teravalt andis neist märku möödunud käre talv. Kui erandlikult külma talve küttearved kõrvale jätta, siis rõhutab Pagel, et paremat õppeja teadustööd võimaldava maja ülalpidamine ongi kallim.

ONGI KULUKAM

«Võib-olla oleks pidanud enne Chemicumi ehitamist veel tugevalt rõhutama, et kui me ehitame sellise hoone, kus on üle 150 tõmbekapi ja intensiivne õhuvahetus, moodsad turvasüsteemid jms, siis on see kulukas,» rääkis Pagel. Just tõmbekapid kulutavad kõige enam energiat, sest läbi nende läheb majas soojendatud õhk välja ning sellevõrra enam peab majasisest õhku taas kütma.

Lusti hinnangul põhjustavad ka maja fassaadi suured klaaspinnad

suuri energiakulusid. Pageli sõnul on aga see kadu üldisi ülalpidamiskulusid arvestades väike.

Pagel on veendunud, et Chemicumi oleks saanud ehitada energiasäästlikumalt. «Täna räägime passiivmajast ja säästlikust majast, aga aastal 2005, kui Chemicumi projekteerima hakati, veel sedalaadi teadmist väga ei olnud.»

Pageli sõnul ei oleks saanud ülalpidamiskulusid enne hoone kasutuselevõttu täpselt ennustada, üldised kalkulatsioonid olid küll tehtud. Nüüd, mil majas on aasta jooksul teadust tehtud ja üliõpilasi õpetatud, on Pageli kinnitusele kinnisvaraosakonnal käsil analüüs, kus vaadatakse uuesti üle ruumikasutus ning otsitakse võimalikke kokkuhoiukohti.

Lust avaldab lootust, et seni lahendamata probleemid leiavad varsti lahenduse. «Selleks, et maja asukad jaksaksid maja eksploatatsioonikulusid ka kinni maksta.» ☺

HALDUSKULUD KOLMES HOONES

Uue ja vana keemiahoone halduskulude (elekter, kütte, vesi) kõrval on toodud ka Biomeedikumi kui Chemicumiga suhteliselt sarnase ja seega võrreldava hoone halduskulud. Chemicumi ja Biomeedikumi kulu ruutmeetri kohta on arvatud tänavu märtsi ja aprilli andmete põhjal, vana keemiahoone kulu eelmise aasta samade kuude põhjal. Ühe aasta lõikes võisid vee, kütte ja elektri hinnad muutuda. Ülalpidamiskulu arutamisel on arvestatud hoone üldpinda.

- Vana keemiahoone (üldpind 8704,81 m²) 45,16 kr/m²
- Chemicum (üldpind 11 938,05 m²) 85,95 kr/m²
- Biomeedikum (üldpind 12 097,82 m²) 83,52 kr/m²

Uues keemiahoones ulatusid tänavu kevadel ühe kuu kommunaalkulud poole miljoni kroonini, ent niisamuti ka Biomeedikumis.

Allikas: TÜ kinnisvaraosakond

Murelikult üliõpilaste meilietiketist

Karmen Trasberg

sotsiaal- ja haridusteaduskonna
lektor

Ühe osa tänasest ülikooli õppimis- ja õpetamiskultuurist moodustab kirjalik suhtlus. Seda toetavad nii e-õpikeskkonnad kui ka üliõpilaste ja õppejõudude võimalus suhelda e-posti vahendusel.

See, kui pädevad on üliõpilased verbaalses ja kirjalikus kommunikatsioonis, kujundab kogu organisatsiooni suhtluskultuuri ning mõjutab ülikooli mainet. Unustatakse, et elektrooniline suhtlemine on analoogne iga teise suhtlemisviisiga ning selle juures kehtib ka tvasuhtluse viisakus, koolis õpitud kirjatehnika ja kirja kirjutamise etikett.

Osutan mõningatele muredele seoses üliõpilaste kirjaliku suhtluskultuuriga.

Mida heterogeensemaks on muutunud üliõpilaskond, seda «loovamaks» on muutunud üliõpilaste e-posti aadressid. Sel sügisel alustanud õpetajakoolituse üliõpilaste hulgas leidsin kirju simulandilt, mannult, delfinilt, seksigirliilt, gretult, kopamehelt jt. Koos ülikooli domeeniga ut.ee moodustavad nad vastuolulise koosluse.

Kahjuks ei ole Tartu ülikooli tudengi e-postile kehtestatud

Foto: erakogu

kohustuslikku kuju, mistõttu üliõpilaste fantaasial ei ole e-aadressi valikul piire. Lisaks sobimatule aadressikujule ei ole tavaliselt võimalik identifitseerida ka kirja saatja tegelikku nime.

Suurte loenguvoorude puhul ei ole ootuspärane, et õppejõud simulant@ut.ee aadressilt saabunud Krissu nimelist kirjasaatjat tegelikult tunneb. See on aga tihthele kogu info, mis kirja saatja kohta selgub.

Ka teeb õppejõule meelehärmi üliõpilaste kirjaliku pöördumise stiil. Magistriastme üliõpilane alustab reeglina oma pöördumist enesetutvustusega (ees- ja perekonnanimi, eriala, kursuse ja/või grupi number), bakalaureuseastme tudeng teeb seda haruharva.

Peale selle, et iga kirjasaaja (sh

õppejõud) eelistab näha aadressaadi tegelikku nime, on oht, et selliselt läkitatud e-kirjad sattuvad mitte kirja- vaid prügikasti. Toon selle kohta ka ühe näite. Olen kolmandat aastat haridus- ja teaduministeeriumi õpetajakoolituse stipendiumikomisjoni liige. Igal aastal anname välja 100 stipendiumit ning kandideerijate hulk on vähemalt viiekordne. Paratamatult loob esimese mulje stipendiaadist see, kas ja kuidas ta komisjoni poole pöördub. Kahjuks on mitme aasta kogemus näidanud, et umbes pooled taotlused on üldse ilma pöördumiseta: tühi kiri koos dokumendimanusega. Teine oht on see, et toetusraha hoidja elektrooniline haldussüsteem võib ebasünda nimega aadressaadid blokeerida ning taotlus ei jõuagi päralt.

Minu hea soovitus on, et iga üliõpilane seisaks ise hea selle eest, et ametlikus kirjavahetuses oleks võimalik teda identifitseerida nii saatja aadressi kui ka nime järgi.

Ning, et üliõpilane ei unustaks vana head kommet ennast tutvustada ning lühidalt ja selgelt oma pöördumise sisu edastada. Oma teadmisi on võimalik värskendada, lugedes Katrin Aedma raamatut «Virtuaalse suhtlemise kultuur. Mida ma peaksin teadma meilietiketist?». ☺

SÜDAMLIK TÄNU TARTU ÜLIKOOILE, KÕIKIDELE KOLLEEGIDELE, ÕPILASTELE JA SÕPRADELE, KES TOETASID MEID ABIKAASA, ISA JA VANAI SA JÜRI KÄRNERI VIIMSELE TEEKONNALE SAATMISEL.

LESK JA LAPSED PEREDEGA

Kasutajatunnusest ja suhtlemisviisakusest

Ülikooli infotehnoloogia juht Andres Salu selgitab Karmen Trasbergi kolumnist ajendatuna, kuidas üliõpilane saab endale registreerida nõnda loominguks kasutajatunnuseid, millest neil endil hiljem võib tulla probleeme.

Salu kinnitusele tuleb eristada kahte poolt: kasutajatunnust ja e-posti aadressi.

Kasutajatunnus ja parool on vajalikud süsteemide kasutamiseks, sealhulgas ka e-posti süsteemi kasutamiseks, seetõttu ei ole tehniliselt võimalik n-õ kinni panna kasutajatunnus@ut.ee aadresse, sest sellisel juhul tuleks sulgeda selle kasutaja jaoks e-posti teenus.

Asja teine külg on elementaarne suhtlemisviisakus, kus kasutatakse

korrektseid täisnimesid ja seetõttu on ülikooli ametlikeks e-posti aadressideks eesnimi.perenimi@ut.ee. Sarnaste nimede korral lisatakse perenimele veel ka järjekorranumber.

Kasutajatunnus on kõigis ülikooli infosüsteemides maksimaalselt kaheksast sümbolist koosnev unikaalne kood, mis määratakse ülikooli sisseastumisel ning seda tehakse juba SAISis sisseastumisavaldust vormistades. SAISi on sisestatud ka nn must nimekiri teatud ebatsensuursete sõnadega, mida süsteem ei lase valida, samuti ei lasta valida juba olemasolevate kasutajatunnuste hulgas.

Tallinna tehnikaülikool kasutab unikaalse kasutajatunnusena numbrilist lahendust, milleks on õpinguraamatu number. Me katsetasime ka Tartu ülikoolis ühel

õppeaastal sellist lahendust, kuid see tekitas üliõpilaste hulgas suure protestilaine ning praktika lõpetati.

Kasutajatunnust valides võtavad üliõpilased seda tihti peale kui huumoorikat tudenginalja. Ülikoolis on mitmeid näiteid, kus tulevase akadeemilise osakonna juhatajaks on saanud blondike@ut.ee või siis ühe üleülikoolilise infosüsteemi peakasutaja on sangpomm@ut.ee. Eelkõige tuleks siin kasvatus ja hoiakute kujundamise kaudu nooremaid õpetada ja mitte seada ebavajalikke ning kalleid tehnilisi piiranguid.

See, kuidas on viisaks õppejõu poole pöörduda, peaks olema omavahelise kokkuleppe küsimus. Me tegutseme kõik ühtses ruumis – nii reaalsel kui ka küberruumis, see tähendab, et ka küberruum on avalik ruum.

ON NEID, KES TEAVAD ROOMET JAKAPIT (37) PÜHENDUNUD FILOSOOFINA. ON KA NEID, KES TEAVAD TEDA AINULT LAVAL HUILGAVA JA VÄÄNLEVA KREATIIVMOOTORI LAULJANA. NEED AGA, KES TEDA TUNNEVAD, TEAVAD, ET MÕLEMAD POOLED TÖÖTAVAD VÄGA HÄSTI ALATI ÕIGEL AJAL JA ÕIGES KOHAS.

Merilyn Merisalu

merilyn.merisalu@ut.ee

Laval mingisse rolli sisse elamine on üks asi, kolleegide sõnul Roomet aga tööasjus küll kuigi suur boheem ei ole. Toomas Lott, kes temaga Lossi tänaval kabinetti jagab, ütleb, et vabal ajal *tööst rääkides* võib Roomet jätta mulje, justkui ta teadustööd ja eriti sellega seotud bürokraatiat üliväga tõsiselt ei võtaks, aga *tööd tehes* on ta üsnagi pühendunud ja sisuline. «Enamasti on tema kabineti-poolelt kosta ainult nohisemist,» tähendab Lott.

Eks ole ka palju tööd, mis on vaja ära teha. Tartu ülikoolis töötab Roomet filosoofia vanemteadurina ning on praegu lisaks veel filosoofia ajaloo õppetooli hoidja. See lisab teadusartiklite «tootmisele», uurimistööle, konverentsidele, õppetööle ja koolitööde juhendamisele vastutuse õppetooli käekäigu eest.

«Filosoofia ajaloo õppetool on maailmas võrdlemisi haruldane nähtus, sageli hajutatakse ajalooteemad muude teemade vahele ära ja nendega tegeletakse spetsiaalselt vähe,» räägib Roomet ja lisab, et Tartu ülikoolis võiks see kindlasti alles jääda.

Kui poleks inimesi, kes filosoofia ajalooga tõsiselt tegeleks, muutuks nende teemade lugemine ja mõistmine väga pealiskaud-

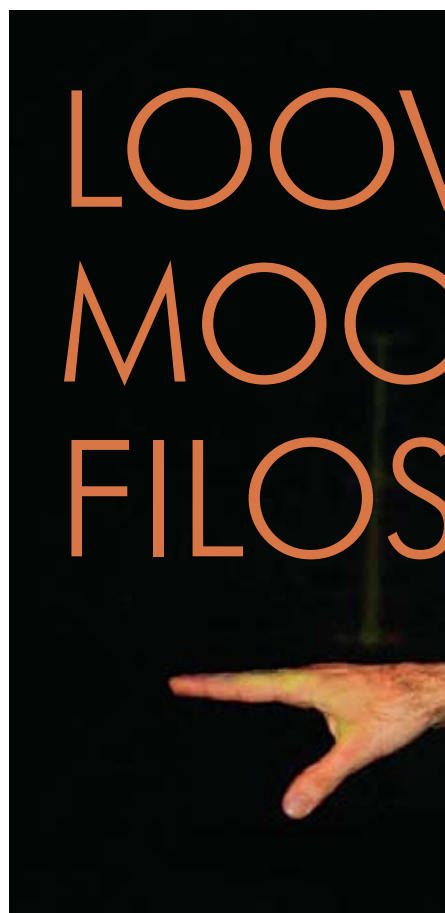
seks. Ilma süvenemiseta võetaks siit-sealt lihtsalt käibevasid ja tõsist uurimist teha ei olekski enam õieti võimalik.

«Filosoofia ajaloo vaherkord tänapäeva filosoofiaga on üks igikestvaid küsimusi, millele vastamiseks on palju eri teooriaid,» seletab Roomet. Ühed ütlevad, et ajaloo uurimine on täiesti mõtetu, teised, et seda tuleks uurida, aga seost tänapäevaga luua ei saa, sest taustsüsteemid on niivõrd erinevad. Kolmandad leiavad, et sealt võib leida huvitavaid mõtteid, mida ise edasi arendada.

Ise paigutab Roomet end selles arutelus kuskile keskele. Tema arvates on vaja inimesi, kes uuriksid minevikku tõsiselt ja detailselt. Sellisel juhul saab ajaloost kätte usaldusväärset materjali, mida teised või nad ise saavad edasi kasutada ja uurida eri taustsüsteemides. Filosoofia ajaloo õppetool annab siinkohal vajaliku järjepidevuse.

Õppetooli arvele kirjutab Roomet uhkusega ka rahvusvahelise sariürituse NWEMP (Põhja-maade tööseminar varauusaegse filosoofia alal), millele pandi alus just Tartus kaks aastat tagasi. Motot *cool and scholarly* kandev sari ühendab Põhjamaades varauusaegse filosoofiaga tegelejaid.

«Oluline on see, et seal on inimesed, kellega on võimalik oma uurimisteedest spetsiifiliselt

Väljaspool tööaega laulab ja musitseerib R

rääkida,» ütleb Roomet, kellel Eestis ei olegi kellegagi väga oma põhiteemadest rääkida – kui ta just ei juhenda kedagi, kes uurib sama asja.

BERKELEY-KARUSSELL

Roometi põhiline uurimisteedeema on olnud juba aastaid Briti varauusaegne filosoofia, eriti George Berkeley filosoofia uurimine. Pooljuhuslikult ühe eksamitöö jaoks leitud teema kujunes edasi magistritööks ja sealt edasi juba doktoritööks.

«Ma sain õnneks päris kiiresti aru, et vajan juhendajat, kes ise valdab teemat, millest kirjutan,»

Roomet absurdihõngulises ansambelis Kreatiivmootor. Pildil hetk hiljutisest kontserdist Genialistide klubis.

Foto: Anton Lember

räägib Roomet doktoritöö juhendaja tähtsusest. Enda oma käis ta eri stipendiumide toel otsimas Viinis, Karlsruhe ja Oxfordis. Viimastest leidiski ta tunnustatud professori Michael R. Ayersi, kes muu hulgas pani noormehe endagi aru saama, et ta on võimaline väitekirja heal tasemel ära kirjutama.

«Pärast väitekirja kaitsmist Tartus mõtlesin, et Berkeleyst on nüüd igaveseks kõrini, aga selle peale hakkasid tulema kutsed erialastele konverentsidele,» meenutab ta Berkeley-karussellile astumist, kus sai aastaid tiirutatud.

Pärast esimest suurt konve-

rentsi Iraagi-sõja ehteis Texase pärapõrgus, kus Roomet noore vihase teadurina oma väitekirja baasil ühe poole vanema kolleegi seisukohti materdas, sai rahvusvaheline teadusmaailm varasemast palju selgemaks.

Sama vanahärra õpetas talle, kuidas toimib tõise diskussiooni ja isiklike suhete vahekord. On tavaline, et akadeemilises liinis kellegi tööd väga teravalt kritiseerides saab olla sama inimesega samal ajal väga hea sõber. Paar aastat hiljem sai koos Tartus korraldatud juba suur filosoofiakonverents.

Kuna Berkeley filosoofiaga tegeleb maailmas üsna väike

hulk inimesi, läks Roomet enda sõnul teemaga nii kaugele, kui see võimalik oli. «Käisin paljudel konverentsidel ja kirjutasin hulga artikleid, aga ega sellega lõpmatuseni tegeleda ei saa,» räägib filosoof, miks ta praegu endale Berkeleyst puhkuse on võtnud.

VAJALIK ABSURDITAJU

17.–18. sajandi Briti filosoofiale on ta truuks jäänud, ent uurib nüüd ühe mehe vaadete asemel küsimust, mida on paljud filosoofid lahanud. «Seda, millega ma nüüd tegelen, võib nimetada hinge metafüüsikaks,» seletab Roomet lahti omavahel psühho-

loogiat, teoloogiat ja filosoofiat ühendavat teemat.

Tollal valitses arvamus, et inimesel on mittemateriaalne hing ja et see on ka kehast eraldatav. Sealt edasi algasid üsna pöörased spekulatsioonid selle kohta, millised on seosed hinge ja keha vahel. Kui nägemiseks on vaja silmi ja kuulmiseks kõrvu, siis oli selgusetu, kas n-ö puhtaks mõtlemiseks on ikka ilmtingimata aju tarvis. Võidi isegi väita, et keha on küll instrument maailma tajumisel, aga hing võib maailma ilma selleta selgeminigi tajuda.

Oli olemas ka padumaterialistlik vaade, mis väitis, et inimene on lihtsalt tükk elusat ja mõtlevat liha. Need arutlused kippusid aga kristlikus kontekstis oma iseloomust hoolimata ikkagi jõudma lõpuks välja kas taevasse või põrgusse.

«Mind köidab kombinatsioon mõtlemisest, kus on väga ratsionaalne argumentatsioon ja samal ajal viivad järeldused välja sellisesse kohta, et sul hakkab imelik,» võtab Roomet oma uue teema kokku ning tunnistab, et tõenäoliselt on sel mingi seos Kreatiivmootoriga. «Mõlema puhul on vaja mingit absurditaju.»

**ROOMET JAKAPI:
«MIND KÖIDAB
KOMBINATSIOON
MÕTLEMISEST, KUS ON
VÄGA RATSIONAALNE
ARGUMENTATSIOON
JA SAMAL AJAL VIIVAD
JÄRELDUSED VÄLJA
SELLISESSE KOHTA, ET
SUL HAKKAB IMELIK.»**

Seda, mis asi on Kreatiivmootor, enam palju ei küsita. Küll tehti seda 2003. aastal Kalamajas kokku saanud ansambli algusaastatel. Tollal tehnikaülikoolis töötanud Roomet käis seal sõpradel külas ja koos praeguse parima sõbra Allan Plekksepaga saigi pead kokku pandud ja bänd ära tehtud.

Praeguseks on duost saanud kaheksaliikmeline kollektiiv. Alguses oli juurde vaja kedagi, kes muusikat salvestaks, siis tekkis vajadus süntesaatorimängija järele ja neljast kaheksani jäi veel teha vaid üks hüpe. «Mõtlesime, et võtaks kampa ka selliseid inimesi, kellel muusikakogemust oleks,» muigab Roomet.

Küllap oli sellest ka kasu, sest nüüdseks on absurdihõngulisel Kreatiivmootoril väljas kaks täispikka albumit ning muude kontsertide hulgas selja taga ka esinemised Tallinn Music Weeki ja Hea Uus Heli raames.

KÜPSEM AVANTÜÜR

«Asi on vist selles, et meie muusika on nüüd küpsem ja kergemini kuulatavam, ei ole enam nii radikaalselt eksperimentaalne kui varem,» ütleb Roomet ja lisab, et alguses lükkas suur osa muusikuid nende demod tagasi kui ebardlikkuse. «Oli ka sellist reaktsiooni, et päris lahedad külalahullud.»

Siiani ei ole Kreatiivmootoril plaani saada nn professionaalseks ansambliks, osta buss ja minna tuurile. Kuigi vahelduseks on kõik liikmed korraga pikemat aega Eestis, tehakse ikka proove vaid enne esinemisi. Seda juhtub

aga vaid mõned korrad aastas, sest liikmetel on ka muu elu, mida elada.

«Muidugi tuleb harjutada: võtsin vahepeal vokaalimprovvisatsiooni ja hääletehnika vallas tunde, et mitte iga esinemise ajal häält ära röökida. Aga pigem hoia oma tegevuse avantüürliku, mitte pidevalt lavaküpse ja lihvituna,» seletab Roomet.

Lisaks Kreatiivmootorile ka Luarvik Luarviku ja EDASI koosseis esinenud filosoofi lavaolekut kirjeldatakse üsna äärmuslike sõnadega. Näiteks Tõnu Kaalep on kirjutanud, et «Jakapi laulab muidu nagu kameeleon või vingerdav dekadentlik kahepaikne, aeg-ajalt sügavale laabanlikesse või džässilikesse häälutustesse laskudes, vahel olles teatraalne möllav vokalist, vahel üllatusena ka laulja tavamõistes.»

Ise peab Roomet ennast ka laval, mitte ainult tööasjus asjalikuks. Aga kuna ansambli repertuaaris on mitmeid improvisatsioonilisi lugusid, kus ta laulmise asemel häälitseb, võidakse seda ka hullumeelsuseks pidada.

«On öeldud ka, et ma meenu-tan haigusehoos püsti jäänud epilepsiahaiget. Aga kui ma läheks kontrollimatult hulluks, muutuks see kiirelt tüütuks. «Hullus-minemine» laval ei ole kunagi totaalne, see on pigem tahtlik, poolkontrollitud,» arutleb Roomet enda kohta öeldu üle.

Kui seoses teatralise esinemisstiiliga tuleb jutuks tema õpinguteagne osalemine noorteoloogide ja -filosoofide näitetruppides, jääb Roomet pikalt mõtlema.

«Ma olen väga ettevaatlik, mis

Väikest näitlemisoskust nõuab ka muusikavideote tegemine, Kreatiivmootori loo Pruudi isa võtetel Tallinnas kehasust Roomet möödunud meenutavaks tänavamoosekandiks.

Foto: Eerik Hanni

näitlemist puudutab. Muusikuks ja filosoofiks ma tahtsin saada, näitlejaks ja kunstnikuks mitte kunagi.» Kui midagi sellist tuleb teha, siis teeb ta seda natuke ja nii hästi, kui oskab. Näitlemise vallas kaugemale pürgida aga pigem ei julge. «Kui keegi tulevikus sellist võimalust pakub, pean ma ikka hästi pikalt mõtlema ja kahtlema,» tunnistab Roomet.

Rollid tavaelus on aga talle

palju meeldivam teema. Kui Kreatiivmootorit näinud peavad teda kergelt hullumeelseks ja ülikoolitausta teadjad tõsiseks töömeheks, siis Roomet lahendab küsimuse vastavalt olukorrale.

«Pigem on tegu ühe ja sama persooniga, kes siseneb eri kontekstidesse ja rollidesse. Igas rollis tuleb lihtsalt tunnetada, mis maailm su ümber on ja mida teed. Kõik asjad ei saa kunagi korraga

peas olla, ikka on nii, et keskendud ühele asjale ja siis alles teisele.»

Kontekstivahetused nende eri asjade vahel aga Roometile meeldivad. Mehe enda sõnusti lausa kohutavalt. Ükskord juhatas ta kella kahest neljani Tartus doktoriseminari ning sõitis öhtul Tallinnasse kontserti andma. «Sellised, vahel 180-kraadised kannapöörded hoiavad elu põneva.»

Allan Plekksepp

parim sõber, bändi- ja mõttekaaslane

Roomet on üsna kompromissitu looja, spontaanne ja impulsiivne, samuti tugeva absurditajuga ning kohati kerge kiiksuga gro-

teski poole. Talle meeldib esineda ja seda interaktsioonis kaasmuusikute ja publikuga. Lavalolek annab talle erilise energia ja ühtlasi kütab ka publiku üles. Pean teda, ise küll teemas vähik olles, ka andekaks sõnaseadjaks ja potentsiaaliga luuletajaks. Ma arvan, et tema jaoks on muusikategemine

üks sotsiaalse eksistentsi vorme, mida on võimatu tema elust välja mõelda. Väljaspool avalikkust ja esinemisi on Roomet minu arvates üsna erinev inimene, väga tagasihoidlik ja usaldusväärne sõber. Aga ka meeleolukas ajaviide on tema seltskonnas reeglina garanteeritud.

Söömishäiretes ei saa süüdistada ainult geene ja meediat

PSÜHHOLOOGIA INSTITUUDIS KAITSTI OKTOOBRI KAKS DOKTORITÖÖD SÖÖMISHÄIRETE TEEMAL: IRIS PODARI «SÖÖMISHÄIRED, ISIKSUS JA KULTUURILISED ERINEVUSED» JA KIRSTI AKKERMANNI «SEROTONIINISÜSTEEMI TALITLUSE BIOMARKERID JA SÖÖMISHÄIRETE SÜMPTOMID». MÕLEMAD DOKTORIKRAADI KAITSNUD TÖÖTAVAD KA KOGNITIIVKÄITUMISE TERAPEUTIDENA NING PUUTUVAD SÖÖMISHÄIRETEGA INIMESTEGA KOKKU IGA PÄEV. UNIVERSITAS TARTUENSIS KUTSUS NAD VESTLUSRINGI.

Eve Tisler

eve.tisler@ut.ee

Mida teaduslikult söömishäireks peetakse?

Iris Podar: Tegelikult on raske konkreetset piiri tõmmata, mis on normaalne toitumiskäitumine ja kust algab söömishäire. Oma vahel võistlevad kaks uurimissuunda. Üks arvab, et peab olema kindel piir terve inimese ja söömishäirega patsiendi vahel. Seda kasutatakse ka kliinilises praktikas, kus patsient saab diagnoosi ja sellele järgneb ravi. Teine uurimissuund ütleb, et selget piiri ei ole. On mingi vahemik skaalal, kus paiknevatel inimestel võib, aga ei pruugi vallanduda söömishäire. Kui inimese elus ilmneb mingi asjaolude kokkusattumine, võib vallanduda söömishäire. Vastasel juhul aga mitte.

Kirsti Akkermann: Söömishäirete keskmeks on kehakuju ja -kaalu ülemäärane väärtustamine,

hirm kaalutõusu ees ja sellest tulenevad äärmuslikud katsed kaalutõusu piirata. Kindlasti on üks häirekriteerium, kui see hakkab takistama inimese igapäevast psühhosotsiaalset funktsioneerimist ja põhjustab talle kannatusi. Diagnoosi panemisel on see pool väga tähtis. On oluline mainida, et söömishäired põhjustavad tõsiseid terviseprobleeme.

Podar: Söömishäiret peetakse siiski sõltuvushäireks ja nagu ka teiste sõltuvushäirete puhul, häbenevad inimesed seda väga. Nad püüavad teiste eest oma käitumist, kas siis oksendamist või lahtistite tarvitamist või dieetravimite võtmist varjata nii kaua kui võimalik. Sellepärast pööratakse arsti juurde hoopis mingi kaasuva diagnoosiga. Minu praktikas on see väga sage, et pööratakse kas depressiooni või ärevushäirega. Inimene ei räägigi aastaid terapeudile sellest, et tal on tegelikult ka söömishäire.

Kui palju on söömishäiretega inimesi Eestis ja mujal Euroopas?

Akkermann: Eestis tegelikult ei ole tehtud epidemioloogilisi uuringuid söömishäirete sageduse kohta. See on üllatav, aga nii on. Eesti laste isiksuse, käitumise ja tervise uuring, mille tulemused kajastuvad ka minu doktoritöös, annab esmakordselt aimu söömishäirete sagedusest. Selgus, et Eestis on 7,7 %-l naistest söömishäire – kas anoreksia, buliimia, ülesöömishäire või täpsustamata söömishäire, viimase sagedus on kõige suurem. Rohkem on probleeme naiste seas, aga söömishäireid esineb ka meestel.

Eesti tendentsid on sarnased nii Euroopa kui ka Ameerikaga. Anoreksia esinemissagedus on alla 1%, buliimia oma 1,5%. Liigsöömishäire on sagenenud viimastel aastatel kogu maailmas. Täpsustamata söömishäired on kõige levinumad söömishäired

üldse, neid on keskmiselt üle 3%, samas pälvivad need kõige vähem tähelepanu.

Podar: Küllalt raske on ikkagi täpselt öelda, kui palju on söömishäiretega inimesi. Me isegi pidasime plaani teha söömishäirete esinemissageduse kohta kultuuridevahelise võrdleva uurimuse. Eri kultuurides tehtud uurimustes antakse ikkagi vahemik protsentides ja see on eri riikides üsna sarnane. Erinevusi ei õnnestunud leida.

Mind ehmatas, kui palju on Euroopa Liidus praegusel ajal söömishäiretega inimesi – 1,2 miljonit. See on päris suur number ja kui me paneme sinna juurde ka söömishäiretega kaasuvad häired, siis väga suur hulk noori naisi lihtsalt kannatab.

Akkermann: Mõnedel andmetel on isegi kuni 75%-l söömishäiretega inimestel ärevushäire, 50%-l depressioon. Väga mõtlemapanevad numbrid. Just ka sellest vaatenurgast, mida see tähendab meie tervishoiusüsteemile, sest söömishäirete ravi on väga kallis.

Missugused isiksuseomadused on seotud söömishäiretega?

Akkermann: Uurimused on näidanud, et söömishäiretega patsientide seas esineb kolme isiksuslikku alatüüpi. Üks tüüp on ülekontrolliv, väga rigiidne, obsessiiv-kompulsiivhäire sümptomitega patsient. Tihtipeale seostatakse seda anoreksiaga, aga see pole ainult nii. Seda esineb ka buliimiat ja liigsöömishäirega inimeste puhul. Teine rühm on multiimpulsiivsed patsiendid,

kel on väga suuri raskusi oma emotsioonide reguleerimisega ja impulsside kontrollimisega. Nad reguleerivad emotsioone ülesõõmisega. Üks võimalikke seletusi on, et söömine vabastab ajus endogeenseid opioide ning aitab seeläbi rahuneda. Kolmandal rühmal, keda peetakse isiksuse mõttes kõige vähem mõjutavaks, pole ühtegi rõhutatud isiksuseomadust.

Podar: Meie uurimustest tulid välja konkreetset söömishäiretega seotud isiksuslikud jooned. Söömishäiretega inimeste rühmal on neurootilisus ikkagi tunduvalt suurem ja neile omane isiksuseomadus on introvertsus. Ka meelekindlus mängib rolli. Leidsime, et meelekindlamad inimesed suudavad stabiilset kaalu hoida ja tulevad elus üldiselt paremini toime. Leidsime ka kaalutamise sageduse ja kaalu kõikumise vahelise seose. Neil, kes ennast regulaarselt kaaluvad, ei kõigu kaal nii palju. Nad ei peta ennast sellega, et ei lähe mingi aeg kaalu peale ja siis ühel hetkel avastavad, et kuus kilo on juures.

Akkermann: Neurootilisus on suhteliselt universaalne komponent psühhopatoloogias, sest need inimesed on välistele stiimulitele tundlikumad. Huvitav on see, et alates 1999. aastast, kui tehti esimene uurimus, saadakse siiaamaani kolm selgelt eristuvat rühma just söömishäiretega patsientide seas. See näitab, et söömishäire on seotud impulsi kontrolli regulatsiooniga.

Podar: Aga seal on alati midagi veel. See midagi, mida meie ei ole leidnud ja mida ei olegi

veel leitud.

Akkermann: Selle taga ongi meie aju väga keeruline neurofüsioloogia. Mina püüdsin oma töös seostada neid isiksuseomadusi serotoniinisüsteemi talitlusega. Me uurisime serotoniini transporteri geeni promotori piirkonna polümorfismi. Selgus, et selle geeni lühikese alleeli kandjatel on raskem oma emotsioone ja impulsiivsust ohjata, võrreldes nendega, kes on homosügootsed pika alleeli suhtes. Samuti on lühikese alleeli kandjad elusündmustele vastuvõtlikumad. Neil oli buliimiat sümptomeid ehk kontrollimatuid söömishooge oluliselt rohkem. Seega on teatud genotüüp keskkonnast tulenevate stiimulite suhtes rohkem haavatav kui teised.

Samas ei saa öelda, et üks geen seostuks otseselt söömishäirega. Meie tulemustest tuli ka välja, et aju kasvufaktori (BDNF) geeni Val66Met polümorfismi mõju ülesõõmisele on seotud toitumiskäitumisega. See tähendab, et kui mul on selle genotüübi riskialleel (met-alleel) ja ma hakkam oma toitumist piirama, siis mul sagedaneb ülesõõmine oluliselt. Samal ajal, kui ma olen teise alleeli kandja (val/val genotüübiga), siis mind toitumise piiramine nii palju ei mõjuta. Söömishäire kujunemist hakkavad mõjutama nüansid. Me ei tea, miks on nii, et kui paneme inimesed dieedile, siis osadel kujunevad ülesõõmishood ja osad võivad näljutada ennast surmani.

Kangastub tulevik, kus geenitüübi põhjal saab anda täpseid

soovitusi inimestele, mida teha ja mida mitte.

Akkermann: Geneetiline nõustamine on tulevik, aga ilmselt mitte niipea. Oluline on rõhutada, et söömishäirete teket geenid üksi ei mõjuta. See kujuneb mitme faktori koosmõjul. Ma olen vaadanud suhtlusportaale, kus suhtlevad näiteks kaalukad. Väga levinud on arvamus, et see tuleb kõik minu geenidest. Väga ohtlik on öelda, et geenid hakkavad määrama kogu meie ülejäänud elu alates sünnihetkest. Söömishäire kujuneb toitumise piiramise, geneetiliste, bioloogiliste, isiksuslike ja sotsiaalkultuuriliste faktorite koosmõjus ja see koosmõju on kõige tähtsam. Meil kõigil võivad olla riskigeenid, aga meil ei kujune kõigil välja söömishäiret. Minu arvates on see ohtlik, kui me omistame kõik põhjused millelegi sellisele, mida me ei saa muuta.

Poder: Küllalt tähtis on ka kehakaalu konstitutsionaalne pool, eriti sportlaste puhul. On mingisugune kaal, mida on lihtne hoida, aga kui sportlane peab võtma sellest kaks kilo alla, siis hakkab asi minema viltu, tekib söömishäire. Anna Levandi näiteks on seda tunnistanud, et ta jättis sellepärast tippspordi pooleli, et tema ei suutnud seda nõutud kaalupunkti hoida. Et võtta selleks veel kaks kilo alla, et teha kergelt hüppeid.

Akkermann: Meil kõigil on konstitutsionaalne kehakaal, mis toetab meie organismi optimaalset funktsioneerimist, mingisugune tasakaalupunkt. Kui me hakkame sellest punktist

Värsked doktorikraadi omanikud Iris Podar (pildil vasakul) ja Kirsti Akkermann (p...

kaalu langetama, siis tekivad probleemid. Kui me räägime kehamassiindeksist, siis sellega on seostatud umbes 200 geeni. Ja üks asi, mis mulle tundus huvitav – meie kehakaalu reguleerivad ja söömishäire kujunemist mõjutavad geenid erinevad. See näitab, et ülekaal kindlasti ei tähenda söömishäiret.

Tihtipeale arvatakse, et kui inimene on ülekaaluline, siis on tal söömishäire. See ei pruugi nii olla. Samamoodi alakaaluliste puhul. Sildistamist kindlasti ei ole vaja, aga arstid võiksid uurida tagamaid, kuidas see seisund on kujunenud.

Poder: Viimases uurimuses, mis me Eestis tegime, panime uuritavad kehamassiindeksi järgi kolme rühma ja uurisime isiksust. Tuli välja, et kõik paksud ei ole õnnetus ja depressiivsed ega ole

ka neurootilised. Nende hulgas on väga õnnelikke inimesi.

Iris Podar, teie töös oli käsitletud ka kultuurilisi erinevusi söömishäirete esinemisel, kusjuures eristati lääne kultuure ja teisi kultuure.

Poder: On väga palju müüte kultuuride ja söömise seoste kohta. Me võrdlesime lääne kultuuri teiste kultuuridega ja tulemus ei olnud ootuspärane. Üllatavalt selgus, et teistes kultuurides olid söömishäirete hindamise skaala skoorid tunduvalt kõrgemad kui lääne kultuuris. Võib-öelda, et tulemused olid lausa vastupidised senistele uskumustele. Samuti tuli kultuuridevahelisest uurimusest välja, et kui söömiskäitumine on häirunud, siis see jääbki väga jäigalt häirunuks ja seda nii idas kui ka läänes. Kui sul on diag-

temal) toonitavad, et söomishäire väljakujunemisel mängib suurt rolli erinevate aspektide koosmõju.

Foto: 2x Andres Tennus

noositud söomishäire, siis oled alati oma keha suhtes tundlik ja sinu kehataju on teistsugune. See püsib ravist hoolimata.

Akkermann: Jaapan, Korea ja Hiina on lääne kultuurile väga avatud ja nad püüdlevad selle normatiivi poole, mis on lääne kultuuris, mitte selle poole, mis on ida kultuuris. Jaapan on ehe näide lääne kultuuri impordist. Nad jälgivad lääne trende, noored on kaugel oma ida normidest.

Podar: Ladina-Ameerika riikides on lubatud, et naine on paar kilo raskem kui meil. Mingisugused väiksed erinevused kultuuride vahel on aga lääne kultuuri on igale poole imporditud ja sellega koos ka ilmselt söomishäireid.

Akkermann: Sellest on väga kahju. Samas annab see aimu universaalsusest, sellest, et keskkond mõjutab söomishäire aktiveer-

rumist. Kui sul on soodumus, aga ei ole keskkonda isuäratavate kiirtoidukettide ja valmistoidu lettidega, siis söomishäire kujunemise risk väheneb. Samamoodi, kui puudub sotsiaalkultuuriline surve saledusele, ei pea inimesed vajalikuks pidada liigselt dieeti, mis on üks söomishäirete riskifaktoritest.

Kas võib siis öelda, et lääne ühiskond ja meedia soodustavad söomishäirete teket?

Akkermann: Meediat süüdistatakse väga palju söomishäirete tekitamise soodustamises. Sotsiaalse ehk meedia surve puhul on vastuvõtlikumad need, kel on madalam enesehinnang ning vähem sotsiaalset toetust. Meie enda uuring näitas, et kui sa pole rahul oma välimusega ja sul on väike sotsiaalne toetus, siis sa

oled saledusele suunatud sotsiaalse surve puhul vastuvõtlikum. Kui sul on kõrge enesehinnang ja suhted toimivad ning sul on inimesed, kellele toetuda, siis ei lähe korda see, mis meedias kehakaalu teemal toimub. Meediat üksi ei saa süüdistada, seda võib võtta kui keskkonna osa.

Podar: Meil kõigil on eelsoodumus mingisuguste haiguste tekkeks, mis lööb välja siis, kui on palju stressi. Inimeste jaoks, kellel on söomishäired, võiks nende söomiskäitumise muutus olla nagu stressi kraadiklaas. Nad teavad, et kui tuleb stressirohke olukord, siis nad hakkavad tõenäoliselt niimoodi sööma ja käituma ja siis saab ette võtta ennetavaid meetmeid, et stressiga paremini toime tulla. Söomishäire on terve elu kestev haigus, sinna ei ole midagi parata. ☹

Pilk tudengite tulevikku läbi tänase päeva

Foto: Andres Tennus

LÄHITULEVIKUS HAKKAB KESKMINE TUDENG TÄNAPÄEVA ÜLIÕPILASEST ERINEMA NING MUUTUSED TOIMUVAD JUBA JÄRGMISE VIIE AASTA JOOKSUL.

Eve Tisler

eve.tisler@ut.ee

Haridus- ja teadusministeeriumi prognoosi järgi väheneb 2015. aastaks kolmandiku võrra nende gümnaasiumilõpetajate hulk,

kes asuvad edasi kõrgharidust omandama. Lisaks sellele suureneb üliõpilaste keskmine vanus, madalama sotsiaalmajandusliku taustaga tudengite juurdepääs kõrgharidusele paraneb ning töötavate tudengite arv järjest väheneb. Need on oodatavad

muutused, mis peaksid lähiajal Eesti kõrghariduse omandajaid mõjutama.

Tänase päeva tudengitest saab aimu tänu selle aasta suvel Eesti üliõpilaskondade liidu (EÜL) tellitud uuringu «Missugune on Eesti üliõpilaskond?» tulemuste-

le. See on esimene süsteemne uurimus, milles analüüsitakse ulatuslikku andmestikku tudengite sotsiaalmajandusliku olukorra kohta Eestis. Järgnevad andmed pärinevad uuringuraportist.

TUDENGITE REGIONAALNE PÄRITOLU

Ainult 21% Eesti tudengitest moodustavad maapiirkonna noored, kes on lõpetanud linnast väljas asuva kooli. See-eest peegeldab tudengite regionaalne esindatus Eesti rahvastiku maakondlikku jagunemist.

EÜL-i sotsiaalpoliitika nõuniku Hanna-Stella Haaristo sõnul on levinud maapiirkonna noorte siirdumine linnagümnaasiumi, et saada riigieksamitel paremaid tulemusi ja seeläbi kindlustada pääs kõrgkooli. Ta leiab, et maapiirkondadest pärit tudengite ligipääs kõrgharidusele on Eestis pigem paranenud tänu ülikoolide regionaalsetele kolledžitele, mis asuvad Tartust ja Tallinnast väljas.

Heaks näiteks võrdse regionaalne ligipääsuga kõrgharidusest toob ta Soome, kus on palju piirkondlikke kolledžeid. «Maapiirkondade noored lähevad pigem õppima oma kodule lähemale, kui neil on seal võimalus kõrgharidust omandada,» selgitab Haaristo kolledžite vajalikkust.

Samas teeb muret see, et Eesti on võtnud suuna regionaalsete kolledžite sulgemisele, nagu näiteks Tartu ülikooli otsus Türi kolledži õppetöö Tartusse ületua. «Praegu liigutakse selles suunas, et oleks vähem kõrgekooli, sest õppejõude ja raha on

vähe.» Haaristo loodab, et kõrgekoolide väljaspool suuri linnu asuvad harukolledžid Eestis siiski säilivad.

TÜ pedagoogika osakonna koolikorralduse lektor Jüri Ginter toonitas aga, et regionaalset kolledžeid kiites peab arvestama, et Soome territoorium on suurem ja situatsioon meist erinev. «Soomes õpetatakse sama asja mitmes ülikoolis, aga Eesti suund on just dubleerimise vastu. Nii ei parane regionaalne kättesaadavus. Kui sa tahad turismi õppida, siis pead ikka Pärnusse minema, kuigi oled Narvast või Tartust.» Samuti tuleks arvestada Eesti senist ebataolist olukorda, kus maa ja linna keskmine haridustase oli suhteliselt võrdne. «See tasakaal on aga rikutud ning aasta-aastalt erinevus suureneb ja seoses sellega võib prognoosida, et edaspidi asub maapiirkondades vähem noori ülikooli õppima.»

Haridus- ja teadusministeeriumi kõrghariduse osakonna peaeksperti Tiia Kurvitsa arvates näitab see, et ükski maakond pole kõrghariduses alaeindatud, et meil regionaalset aspektiga probleeme ei ole. See, kas tulevikus tudengite regionaalne koosseis muutub, sõltub tema arvates eelkõige maaelanikkonna üldisest arvukusest.

Tulevikus peaks maapiirkonnast pärit tudengite arvu kasvule kaasa aitama karjääriteenuse arendamine maakondades. Praegu töötab SA Innove karjääriteenuste arenduskeskuse juures koostöökogu, kuhu on kaasatud haridus- ja teadusministeerium ning

esindajad sotsiaalministeeriumist, töötukassast, teabe- ja infokeskuste võrgustikust ja erinevatest õppeasutustest, sealhulgas kõrgkoolidest. Koostöökogu keskendub sellele, kuidas pakkuda kõigile, sealhulgas eriti maapiirkondade noortele haridustee või töökoha otsinguil asjatundlikku karjääriinfot ja nõustamist. Edaspidi hakatakse rohkem nõustama ka täiskasvanuid, kes soovivad uuesti õppima minna.

ÕPPEASUTUSTE ERINEV TUDENKOND

Eesti kõrgkoolid erinevad oma üliõpilaskonna poolest olulisel määral. Näiteks maapiirkondadest pärit noored lähevad õppima eelkõige rakenduskõrgkoolidesse ja Eesti maaülikooli. Uuringus tehakse järeldus, et üliõpilaskonna taustade erinevus viitab õppeasutuste segregatsioonile.

Hanna-Stella Haaristo tõdes nende andmete põhjal, et maapiirkonna noortel ei ole avalikõiguslikku kõrgkooli ligipääs suurematest linnadest pärit üliõpilastega võrreldes samasugune.

Tiia Kurvits aga väitis vastu, et Eesti kõrghariduses segregatsiooni kindlasti pole. «Segregatsioon on see, kui eraldatakse mingisugune ühiskonna rühm ja öeldakse, et neil pole õppele juurdepääsu teistega võrdsel tingimustel. Meil selliseid kitsendavaid tingimusi pole, sest kõikidesse kõrgkoolidesse saab kandideerida ja vastavalt tulemustele võetakse ka vastu.» Ta lisas, et eesmärk on pigem koondada sarnased erialad kokku, luues spetsialiseeritumaid kõrgkooli ning tagada seeläbi

õppe kvaliteet.

See, et rakenduskõrgkoolides ja Eesti maaülikoolis õpib suhteliselt palju maapiirkonnast pärit noori, kelle vanematel on keskeriharidus, võib tuleneda Kurvitsa sõnul perekondlikust taustast. «Inimest võibki huvitada see valdkond, mida tema vanemad on õppinud ja teades, et Nõukogude Liidu ajal pakuti paljusid põllumajanduslikke erialasid ainult keskerihariduse tasemel, ongi raske muud tulemust oodata.»

Pigem peaks Kurvitsa arvates tähelepanu pöörama gümnaasiumide tasemele, et sõltumata asukohast suudaksid lõpetajad võrdselt kandideerida tasuta kohtadele. Kevadel rakendunud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse mõju peaks aitama gümnaasiumide taset ühtlustada, et igas piirkonnas oleksid tugevad gümnaasiumid.

Jüri Ginter suhtub põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse mõjusse kõrghariduse kättesaadavaks tegemisel ettevaatlikult. «Nagu ma aru saan, siis põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse mõte on selles, et ei kolitaks linnadesse paremate koolide pärast.» Tulemus sõltub sellest, kuidas põhikooli ja gümnaasiumi lahutamise reform realselt läbi viiakse.

«Kui see toimub vastu õpetajate ja lapsevanemate tahtmist, siis on oht selles, et inimesed kolivad järjest rohkem maalt linnadesse, kuna linnakoolides väheneb õpilaste arv ja nad teevad jõulist propagandat õpilaste ülemeelitamiseks.»

2008. aastal töötas Eestis 66%

kogu üliõpilaskonnast. Täiskoor-musega õppivatest üliõpilastest töötab täiskohaga 51% ning 72% üliõpilaste sissetulekust tuleb palgatööst. Samas kulutavad Eesti üliõpilased vähe aega õppetööga seotud tegevustele – vähem kui 25 tundi nädalas, samas kui paljudes Euroopa riikides on see üle 33 tunni.

TÄISKOHAGA TÖÖTAMINE ÕPPIMISE ARVELT

Haaristo sõnul on praeguseks töötavate tudengite osakaal langenud, sest majanduslangus on oma jälje jätnud ning töökohti pole enam nii palju saada. Siiski on töötavate tudengite osakaal Eestis üks suuremaid Euroopas, sealhulgas nende täiskohaga töötamise osakaal.

Haaristo rääkis, et õpingute kõrvalt töötamine ei pruugi üldse halb olla, sest tudengid saavad seeläbi juurde teadmisi, kogemusi ja oskusi. Halb on aga see, et Eestis ei ole eriti võimalik osakoormusega töökohti saada, kuigi mujal Euroopas on tudengite seas levinud just nimelt osakoormusega töötamine. «Need, kes lähevad tööle, peavad valima täiskohaga töökohta ja kui nad samal ajal täiskoor-musega õpivad, siis ühe kvaliteet neist kahest hakkab kannatama.»

Tiia Kurvits nentis, et samaaegselt täiskoor-musega töötavate ja õppivate tudengite suur protsent tähendab seda, et tegelikkuses täie jõuga kas ei töötata või ei õpita. Ta peab tõsiseks probleemiks seda, et tudengid ei hinda adekvaatselt oma õpinguteks vajaminevat aega ning

seetõttu peaks kontroll õpingute kvaliteedi üle olema ülikoolides tugevam. «Kõrgkoolid peaksid vaatama, mil määral tudengid realselt osalevad õppetöös, mida nad suudavad ära teha, kui nad samal aja täiskohaga töötavad. Kõrgkool peab hindama, kas üliõpilased õppekavas olevad õpiväljundid ikka saavutavad. Selle teemaga tahame edasi tegeleda.»

Jüri Ginter tõstas küsimuse, kui võrd usaldusväärased on uurin-gus esitatud andmed õppetööle kuuluva aja kohta. «See tähendaks, et meie ülikoolide haridus ei ole samaväärne teiste ülikoolide haridusega. Haridust mõõdetakse EAP-dega ja neid arvestatakse tundides. Kui me väidame, et meie haridus on teistega võrdväärne ja meie üliõpilased ikkagi õpivad vähem kui mujal, kas see siis tähendab, et meie õpetus on niivõrd palju efektiivsem?» Pigem võiks Ginteri arvates vähene õppetööle kuluvate tundide arv tuleneda sellest, et tudengid ei lõpeta nominaalajaga ning seega on nende koormus jagatud pike-ma aja peale.

Kõige kriitilisema osa moodustab kolmandik töötavatest tudengitest, kes vajavad raha majanduslikuks toimetulekuks. «Kui riik tahaks, et tudeng ei töötaks, siis peaks tema sissetulek olema piisav, et ta saaks õppida, elada ja süüa. Eesti riik ei ole olnud nõus panustama õppetuetustesse, et seda sissetulekut tagada,» nentis Haaristo.

Kurvitsa kinnitusele on ministereeriumil plaanis lähitulevikus õppetuetuse süsteemi

põhjalikult muuta. Välja on töötatud uus vajaduspõhine toetuste süsteem, mille rakendamiseks vajalik seadusmuudatus tuleb teha ühena uue riigikogu koosseisu esimestest otsustest. 18. oktoobri riigikogu istungil ütles minister Tõnis Lukas, et uue toetussüsteemi jaoks on arvestatud 110 miljonit krooni ning seda hakatakse üliõpilasele maksuma kuni 2000 krooni kuus. «Kui see rakendub, siis peaksid toetust saama just need, kellele oleks toetust vaja esmaseks toimetulekuks,» lisas Tiia Kurvits. Lisaks on ministeeriumil plaanis käiku lasta senisest mahukam ja õppeedukust arvestav stipendiumide süsteem riiklikult tähtsal erialadel õppijatele.

Jüri Ginter oli ministeeriumi lubaduste osas skeptiline: «Vajaduspõhise toetuse süsteem on päevakorras olnud juba aastaid. Pigem on see poliitiline küsimus, mis eeldaks, et valitsuskolitsioon muutub ja siis muutub ka rahastamine.»

MITTE AINULT RAHA PÄRAST

Rahahädas üliõpilaste kõrval on järjest enam on neid tudengeid, kelle majanduslik taust on hea, aga kes töötavad eelkõige erialase praktika eesmärgil või lisisissetuleku teenimiseks. Kuni 21% heal majanduslikul järjel olevatest tudengitest töötab täiskohaga.

Jüri Ginteri arvates ei saa tudengeid süüdistada selles, kui nad ei taha olla teistest kehvemad. «Kes see ikka tahab olla alaväärtuslik, ilma oma auto ja majata. Paljud töötavadki selleks,

et saada lisaväärtusi ning tunda ennast samaväärsetena näiteks ehitajatest eakaaslastega, kes said hiljuti endale lubada kõrgemat elustandardit.»

Lisaks oodatakse ülikooli lõpetanud inimeselt, et tal on CV-s kirjas juba mitmesuguseid töökogemusi. Väga vähestel erialadel aga pakutakse võimalust saada teooria kõrvale praktilist kogemust.

Samas tuuakse uuringutes positiivselt välja võimalus töötada osajaga ülikooli juures. Ginter loodab, et ülikoolides hakkab suhtumine üliõpilaste töötamisele muutuma. «Õppejõuna tunnetan, et palju parem on õpetada neid, kel on töökogemus olemas.»

Tiia Kurvits nentis, et praktika korraldamist kõrgkoolides tuleb kindlasti edasi arendada, sest paljudel erialadel on see jäetud üliõpilaste endi initsiatiiviks. «Ühelt poolt võib see olla hea, sest ergutab üliõpilasi erialaseid suhteid looma. Teisest küljest peaks praktika korraldamisel ülikoolide osa olema suurem kui siiani.» Samas kahtleb ta selles, kas tudengid valiksid hästi makstud töökohta asemel madalalpalgalise või lausa ilma tasuta praktikakoha.

MIDA TOOB TULEVIK ENDAGA KAASA

Järjest rohkem peab arvestama sellega, et tudengite keskmine vanus üha suureneb. «Kui 10 aastat tagasi oli tüüpiline tudeng otse keskkoolist tulnud 18–19-aastane, siis tulevikus on tudeng kindlasti vanem,» rääkis Haaristo.

Ühelt poolt väheneb noorte gümnaasiumilõpetajate osakaal elanikkonnas. Teisalt on järjest rohkem neid, kes kaotasid majanduskriisi ajal töö ning siirduvad uuesti haridust omandama.

Seepärast on Haaristo sõnul oluline, et toetuste jagamine ja õppekorraldus oleks paindlik vastavalt sellele, kuidas muutub tudengi profiil. «Nõuded ei tohi jääda samasuguseks, nagu need olid 18-aastasele noorele. Tulevikus võib tudeng olla 35 aastane, kellel on pere ja kodus lapsed.»

Ginter lisas, et juba üleminek 3+2 süsteemile tõi kaasa põhimõttelise muutuse tudengite vanuses. «Kui varem lõpetasid inimesed ülikooli korraga, siis nüüd sa õpid ja siis võid vahepeal töötada ja siis saad edasi õppida.» Lisaks tõstab tudengite vanust täiskasvanute edasiõppimisvõimaluste paranemine, mis on Ginteri arvates väga oluline kvalitatiivne muutus Eesti hariduses.

Tiia Kurvitsa sõnul on vanaaegaste üliõpilaste osakaalu suurenemisel vaja kõrgkoolides arendada VÕTA süsteemi ehk varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamist. «Tuleb soodustada seda, et VÕTA ei ole ühe kõrgkooli õpingute arvestamine teises kõrgkoolis, vaid laieneks enam just töökogemuse arvestamisele. See on keeruline protsess.»

Hanna-Stella Haaristo ning Jüri Ginteri arvates sõltub tudengite sotsiaalmajanduslik tulevik suuresti sellest, kas vajaduspõhine toetuste süsteem lähiaastatel rakendub või mitte. (U)

Kliima
on alati
muutunud
ja muutub
ka edaspidi

Kadri Inselberg

kadri.inselberg@ut.ee

Kogu maailmas vaieldakse juba mõnda aega selle üle, kas kliima soojeneb või mitte. Loodus- ja tehnoloogiateaduskonna emeriitdotsent ning Tartu observatooriumi atmosfääriseire töörühma juht vanemteadur Kalju Eerme selgitab, et kliima on samasugune tsükliline süsteem nagu majandus ning ongi kogu aeg pidevas muutumises. Paanikat kliima soojenemise pärast ja CO₂ kvootidega äri tegemist ei pea ta mõistlikuks.

Kas kliima on muutumas?

Ikka on. Minule teeb aga rohkem muret see, et inimesed vaidlevad kliima üle väga kirglikult, kuid ei vaevu selle juures endale tihti-peale selgitama, mille üle nad täpsemalt vaidlevad. Praegu on peateema, kas soojeneb või ei soojene. Kõigepaalt võiks selgusele jõuda, mis soojenema peab ja mis ei pea.

Töenäoliselt peetakse kliima muutumise peamiseks näitajaks temperatuuri paari meetri kõrgusel maapinnast, kus me liigume. See temperatuur muutubki väga palju ja on alati muutunud. Pigem peame huvi tundma selle vastu, kas see hakkab muutuma rohkem või vähem ja milline on keskmine näitaja. Kusjuures keskmine näitaja ei peaks olema aritmeetiline, vaid tuleks tuletada temperatuuride jaotusest lähtudes.

Miks siis asja nii kitsalt vaadatakse?

Asi ongi selles, et inimesed taha-

vad alati saada selget ja ettearvatud tulemust. Kliima puhul on samamoodi. Nad loodavad, et on mingisugune suurus, mis muutub ja teine suurus, mis selle tõttu ka muutub. Ja siis peaks olema neil selline üks-ühene proportsioon. Näiteks kui kasvuhoo-õnegaaside sisaldus õhus kasvab, siis hakkab temperatuur vastavalt sellele tõusma. Tegelikult see nii lihtne ei ole.

Kliima kui süsteem ei ole nii üks-ühene, et kui vajutad nupu peale, siis läheb soojemaks, vajutad teise peale, siis läheb külmemaks. See on keeruline isereguleeruv ja iseorganiseeruv süsteem ja sellel on omad reeglid. Nagu maailma või riigi majandussüsteem. Siin ei ole ka nii, et mida rohkem raha, seda rohkem heaolu.

Looduses seavad süsteemid ennast seisundisse, kus neil on kõige parem olla. Kui meie tegevusest või looduslikest protsessidest tingituna see seisund enam ei sobi, siis häälestutakse ümber ja valitakse teine seisund. Häda on selles, et seda uut seisundit ei oska me olemasolevast lähtudes ennustada. On võimalik valida mitme kõlbuliku seisundi vahel ja millise loodus valib, seda me ei tea. Ei tea ka seda, millal see suur muutus tuleb.

Mida te ise kogu sellest viimase aja kliima soojenemise poleemikast teadusmaailmas arvate? Muidugi tuleks selle teemaga adekvaatselt tegeleda, et ikka kõik teadaolevad asjaolud arvesse võtta. Páris kliimaurijaid ma nii palju ei tunne, aga seda ka ei

saa öelda, et nad on kõik sulid ja tahavad ainult raha saada.

Probleem on selles, et üldsusele on ebamugav serveerida keerulist asja, seda ei taha keegi lugeda või kuulata. Siis tuleks kõik justkui hästi lihtsaks teha. Aga lihtsustamise juures tuleks ikkagi jälgida, et jutt ka õige oleks. Vahel tehakse jutt nii lihtsaks, et see ei ole enam õige.

Mida see endaga kaasa on toonud?

Oleme asunud veidi ennatlikult sekkuma looduse tegemistesse. Näiteks paiskasime stratosfääri ühendeid, mis hakkasid seal osoonimolekulide lagunemist katalüüsima. Võtsime Montreali protokolliga kasutusele meetmed nende ainete sisalduse vähendamiseks. Nüüd oleme olukorras, kus Montreali protokoll on väga hästi täidetud, aga Kyoto protokoll on halvasti täidetud. Stratosfäär jahtub jätkuvalt kasvuhoo-õnegaaside sisalduse kasvu tõttu, aga halogeenidest katalüsaatorid, mis aitavad osooni lõhkuda, hävitavad külmemas õhus osooni aeglasemalt, ja nüüd seisab meil lähikümnenditel ees oht, et osoonikiht võib liiga paksuks minna. Juba ongi minemas.

Mida see meie jaoks tähendab?

Väga paljud taimed häälestavad ennast ümber. Üldiselt on kõigi, nii loomade, taimede kui ka inimeste välimiste kihtide rakkudes nii, et kõige lühema lainepikkusega ultraviolettkiirguse kvandid võivad orgaanilisi molekule, sealhulgas DNA struktuuri lõhkuda. Rakud peavad ennast kaitsma ja

kahjustusi remontima. Taimed reageerivad kiirguse muutustele mitut moodi – mõned hakkavad halvemini kasvama, mõnedel hakkavad oksad ja lehed muutuma. Selliseid uuringuid tehakse praegu väga palju. Näiteks kase ja lepa lehtede orgaaniliste molekulide suhtelistes sisaldustes on muutusi näha juba praegu.

Kas kliima siis ikkagi üldiselt soojeneb?

Võiks öelda, et kliima muutub. Kui me vaatame kogu atmosfääri, siis on päris selge, et kuskil kliima soojeneb ja kuskil jahtub. Enam-vähem kogu stratosfääris toimub jahtumine, mis tähendab omakorda ka seda, et siin all peaks toimuma soojenemine. Kuivõrd suur on sellesse inimese panus, on omaette küsimus. Ega kõik ei tule süsihappegaasi või metaani tõttu, vaid näiteks Päikese aktiivsus on olnud ka viimased 70 aastat erakordselt kõrge, sellel on oma panus – mõned hindavad seda 50%-le, mõned veel rohkemale, mõned ütlevad, et üldse pole. Aga veenvalt pole oma argumente veel keegi tõestanud.

Gloobalseks paanikaks pole siis justkui põhjust?

Paanikaks ei ole põhjust, aga muutuste amplituudi kasvuga tuleb ikkagi arvestada ja olla valmis, et sellele vastavalt tuleb oma tegevust sättida. Kui võib tulla külm talv, võiks kuuris olla natuke kopsakam puuriit, isegi siis, kui kange külm jääb tegelikult tulemata. Me ei ela termostaadis. Kõikumine kipub olema ikka natuke suurem, kui meile meeldib.

Igasuguseid ilmu võib olla.

Kõige rohkem häirivad meid tormid, mis toovad kõige rohkem kahju. Siin on meil ka mälu halb. Keskmega 1960. aasta paiku olid umbes 50 aastat väga rahulikud ajad, ka mere kohal olid tormid nõrgemad. Aga enne seda, 1900. aasta paiku olid siin peaaegu sama kõvad tormid, kui on olnud praegu. Kliima muutub tsükliliselt ja vahel me oleme lihtsalt eelmise tsükli ära unustanud, kuna see läheb meie eluea mälust välja.

Nii et midagi väga hirmsat meil praegu veel ei toimu, aga sellest ei tule ka järeldada, et jätame kliima uurimise katki, niikuinii midagi teada ei saa. Seda maksaks ikka edasi teha. Ega uurijad nüüd päris kartellikokkulepet ka ei sõlmi, et valetavad kõik ühtemoodi. Nad urgitsevad üksteise kallal ikka üsna kõvasti. Iga artikli juures on retsensendid, kes vigu otsivad, seal ei ole lihtne valetada. Kahjuks on mõned seisukohad publitseerimisel teiste ees tõesti oluliselt eelistatud ja nende kritiseerijate tööd pääsevad trükki palju halvemini. Neidki tsiteeritakse teenimatult harva. Massiline ühtviisi mõtlemine ei tule teaduse arengule kindlasti kasuks.

Kas kliima muutumine võib inimestele ohtlik olla?

Võib küll. Me oleme oma elamise sättinud nii, et tahaksime kõige parema meelega elada termostaadis. Aga juba looduslikud muutused sunnivad kliimat ikkagi kogu aeg muutuma. Kliima pole kunagi, ka siis, kui inimesi üldse polnud, olnud muutumatu. Ka siis toimusid väga dramaatilised

muutused, nendest ei pääse me ka tulevikus. Praegune jäävaheaeg ongi juba kestnud oma paar tuhat aastat kauem kui eelmine. Meil on lihtsalt vedanud. Aga praegune kliimarežiim ei kesta kindlasti igavesti.

Samas oleks hea, kui me saabuvatest muutustest aegsasti ette teaksime, sest mida paremini me elame ja mida keerulisemad on meie loodud süsteemid, seda halvemini meile kliimamuutused mõjuvad. Kui ookeanivesi peaks mitu meetrit tõusma, siis suurt linna kuhugi kõrgemale kolida ei ole sugugi lihtne. Seal kõrgema koha peal on juba mõni teine linn ees. Vahel on öeldud, et mis seal ikka, lähme teise kohta elama, aga seda teist kohta pole meil äkki kuskilt võtta.

Mil määral on inimene oma tegevusega kliimamuutusi mõjutanud?

Muutusi mõjutavaid tegureid on niivõrd palju. Atmosfääri koostise puhul pole otseselt oluline ainult süsihappegaasi kogus, mida me oma autode mootoritest ja katlamajadest õhku paiskame, vaid ohtlikum on hoopis see, et teatud hetkel võivad ka looduslikud reservuaarid ise hakata seda õhku paiskama. Kui ookean hakkab vähem süsihappegaasi siduma, jääb see atmosfääri. Maa sees olevad reservid ja ookeani põhjas olevad ressursid võivad ka hakata välja pääsema. Pigem tuleb nende suhtes ettevaatlik olla.

Inimesed on oma tegevusega süsihappegaasi hulka looduslikuga võrreldes kolmandiku võrra suurendanud. Tavaliselt on

keskkonnateadustes rakendatav kuldreegel, et üle kümne protsendi ei maksa looduse tasakaalu sekkuda, sest tagajärjed võivad olla ettearvamatud. Näitena võib tuua kurikuulsa Araali mere ärakuivamise. Seal kannatas loodus ikka kõvasti rohkem välja kui kümme protsenti, ta kannatas välja mitukümmend protsenti, aga ikkagi mitte nii palju, et peaaegu kogu vesi ära võetakse. Kui asi ükskord nii kaugel on, siis tavaliselt ei ole meie võimuses seda enam tagasi pöörata.

Nii et peaksime CO₂ emissiooni ikkagi kontrolli all hoidma, hoolimata sellest, kas kliima soojeneb või mitte?

Tark olles ei maksaks hakata kompama piiri, kust hakkab kõik pöördumatult muutuma, parem oleks ikka enne pidama jätta. Siin võib vaielda küll ja võib ükssteisele ükskõik kui halvasti ütelda, aga parem on ikkagi ka Kyoto kokkuleppele järg sõlmida, püüda talitada mõistlikkuse piirides ja mitte ära oodata aega, kus fossiilkütused otsa saavad. Kuigi see aeg nii ruttu ikka kätte ei jõua, maardlaid leitakse järjest juurde ja pahatihti tuleb otsalõppemise jutt just siis, kui hind on väga palju langenud.

Reguleerida maksab seda, mida me ise teeme. Ma ei tea, kas on päris mõistlik süsihappegaasi kvootidega äri teha, aga fossiilkütuseid üldse vähem tarvitada tuleb muidugi.

Ega neid lõputult maa sees ei ole ja võib-olla tulevased põlvkonnad oskavad neid palju targemini kasutada.

Kalju Eerme manitseb inimesi siiski ettevaatlikkusele.

Foto: erakogu

Mida näitavad ilmastikunähtused, mida inimesed viimastel aastatel on kliima soojenemisega seletanud? Näiteks Eesti viimase aasta ekstreemne talv ja suvi, üha sagedamad loodus-katastroofid jne?

Siin tuleb küll päris tõsiselt alumise kihi soojenemist kahtlustada, sest kliima muutumine käib nimelt ekstreemsete sündmuste kaudu. Muutumisele viitab just ilmastikunähtuste sageduse muutumine.

Aga need asjad toimuvad ka perioodiliselt, ei ole nii, et need lähevad ainult ühes suunas. Ikka tõusude ja mõonadega, kuigi praegu liiguvad soojenemisele

viitavad märgid tasapisi järjest ülespoole. Troopikavööndi ookeanis on veepinnakihi temperatuur tõusnud nii India kui ka Vaikses ookeanis. See võimaldab El Niño nähtustel sagedamini tekkida.

Samas, meie möödunud talv oli klassikaline talv. Tavaliselt korralikud talved sellised ongi, et siia põhja kanti koguneb kõrgrõhk-kond, mis ei lase tsükloneid ligi. Neid on enne ka olnud, kümne aasta kohta mõni peaaegu sama ilus ikka leidub, aga vihmaseid ja tormiseid on viimasel ajal lihtsalt rohkem olnud. Samas mõnel teisel ajastul on olnud vastupidi. See käibki tsükliliselt. ☹

Foto: erakogu

TÜ sihtasutuse uus juht seab uusi sihte

TÄNAVU JUUNIS TARTU ÜLIKOOLI SIHTASUTUSE USALDUSKOGU ESIMEHEKS VALITUD ADVOKAAT STEN LUIGA LOODAB LEIDA SIHTASUTUSE TEGEVUSE EDENDAMISEKS UUSI VAHENDEID.

Sigrid Soerunrk
sigrid.soerunrk@ut.ee

Teid valiti TÜ sihtasutuse usalduskogu esimeheks tänavu juunis. Vahepeale jäid küll loiud suvekuud, aga kuidas olete end seni sihtasutuse tegevusega jõudnud kurssi viia?

Loomulikult olen ma kursis sihtasutuse tegevusega, sealse investeerimispoliitikaga. Olen vandanud, kuidas need põhimõtted vastavad muutunud majandus-situatsioonile. Olen sihtasutuse juhatajaga arutanud üsna paljude võimaluste üle, kuidas tegevust aktiveerida.

Sihtasutus on oma olemuselt vara kogum ja meie investeerimispoliitika on äärmiselt konservatiivne, sest eesmärk on antud kapitali hoidmine. Siin muutusi ei tule, kuigi deposiidi intressid on tänapäeval kahjuks naeruväärsed. Enne, kui maailma majanduse olukord tervikuna ja Euroopa osa

selles oluliselt ei parane, siis me teenime seda, mis seal tuleb ja seda on kahjuks vähe.

Usalduskogu on valitud suures osas annetajate poolt ja seetõttu on minu kohustus valvata, et annetatud vahendeid kasutatakse sihipäraselt. Meie advokaadibüroo on ka ise ühe stipendiumiga seotud.

Millise stipendiumiga?

See on fond õigusteaduse üliõpilaste toetuseks (Teldersi stipendium – SS). Tegu ei ole sellise fondiga, kuhu me paigutame mingi kapitali, vaid me kanname raha üle igal aastal. Ma näengi tulevikku just seda tüüpi stipendiumitel, mujal maailmas on see levinud. Ma arvan, et see on lihtsam ka sihtasutusele endale, kui iga firma või jõukas eraisik majandab oma vara ise, aga võtab kohustuse anda igal aastal vastavalt kokkulepitud määrale välja stipendium.

Maa ilma kapitaliturgudel mängimine suurema intressi otsinguil ei ole töö, mida saaks teha kord kvartalis koos käiva usalduskoguga.

Millist tagasisidet või kasulikkuteavet olete saanud õigusteaduse üliõpilaste stipendiumi hoidmisest?

Meie bürool on koos Teldersiga veel 4–5 üliõpilastele suunatud stipendiumi ja programmi. Mulle on see andnud palju vajalikku informatsiooni, et saada aru, mis meie valdkonna järelkasvus toimub. Teisest küljest on see palju kaasa aidanud sellele, et me oleme üliõpilaste hulgas tuntud ja kui meil on konkurss või otsime

uut tööpõhju, siis saame ikkagi avaldusi nii, et meil on väga hea valida.

Annetuskultuur näitab lõpuks ka tulevase tööandja finantsvõimekust ja töökoha stabiilsust.

Kui palju on sihtasutuses praegu taolisi nn firmastipendiume?

Ligi 20 protsenti. Näiteks Tallinna tehnikaülikoolil on minu teada praktiliselt kõik sellised fondid. Tartu ülikooli eripära tuleneb ilmselt sellest, et paljude väliseesti inimeste jaoks on Tartu ülikool ainus nn vana Eesti identiteedi kandja. Kui nad tahavad ilusat aega meenutada, tundub nende jaoks loomulik toetada Tartu ülikooli. Noorema põlve ärimehed tahavad ise oma raha valitseda.

Milline on inimeste motivatsioon annetuste tegemisel?

See on keeruline küsimus. Ma olen selle üle palju mõelnud, sest olen kolmanda sektoriga oma elus päris palju kokku puutunud. Ma olen loobunud arvustamast põhjusi, mis inimesi tegelikult sellele teele viib, vaid püüdnud leida seal vahendeid, mida on võimalik kasutada heaks otstarbeks. Kui inimene soovib teha midagi üldiselt kasulikku, siis peaksid olema äärmiselt mõjuvad põhjused, et seda arvustada või tagasi lükata.

Kindlasti on ka huvi oma tegevuse laiemaks tutvustamiseks, siia kuuluvad firmastipendiumid. Esiteks on ülikooli kui väärrika institutsiooni kaudu võimalik saavutada omaenda firma brändi

suurem väärtustamine ja teiseks, ma pean seda järjest olulisemaks, saada endale parimaid lõpetajaid. Hea aura võib väga paljusid helgemaid päid kallutada selle firma heaks oma otsust langetama. Kindlasti on seal tubli annus edevust ja soovi oma nimi jäädvustada, mida ei saa mitte pahaks panna.

Kui rääkida ülikooli vilistlastest, kes tahaksid mingil määral toetada ka ülikooli teadustegevust, siis on see üks hea võimalus. Ma olin tegelikult väga üllatunud, et ülikooli enda vilistlastegevus on suhteliselt loid, ma ei tea, mis on selle põhjus.

Põhjuseid on ilmselt seinast seinast ja paljuski asendab vilistlastegevust tegevus korporatsioonides.

Kas ülikooli sihtasutuse kaudu selline nime jäädvustamine leiab piisavalt väljundit?

Ma arvan, et praegu ei leia. Kindlasti annab siin palju ära teha. Me kõik oleme mingil määral edevad, ükskõik, kuidas see realiseerub. Siin on võimalik palju ära teha, näiteks hoolitseda annetajate tegevuse suurema kajastamise eest, rääkida, mis nende antud vahendite abil on saavutatud, korraldada tänuüritusi, teha meeneid, luua kanaleid, et firmad saaksid end laiemalt tutvustada. See on väga paljuski meie piiratud vahendites kinni.

Kas teie arvates peaks sihtasutuse tegevus olema senisest enam seotud ülikooli vilistlastegevusega?

Jah. Sihtasutuse jaoks annetuste

kogumise peamine ja loomulik sihtrühm on Tartu ülikooli vilistlased. Kui Tartu ülikooli teadustöö ja lõpetanute kvaliteet hakkab ulatuma tasemeni, kus hakatakse püüdma parimaid üliõpilasi, siis võib lisanduda ka korporatiivannetajate rühm.

Üks koht, kus saaks olukorda parandada, on tihedam kommunikatsioon teaduskondadega, et milliseid stipendiume üldse asutada. Teine on kindlasti see, et kellele anda stipendium. Ma kasutan stipendiumide puhul snaiperkuulide metafoori. Ühe täpse lasuga on annetajal teinekord võimalik saavutada tulemus mingi idee edendamisel, mida suurte vahenditega ei ole võimalik. Kuna laskemoona on vähe, tuleb seda enam väga täpselt sihtida. Selleks on teaduskondade abi asendamatu.

Kuuldavasti on osadel stipendiumitel sihtmärke vähe või üldse mitte.

Siin on samuti ära teha suur töö. Kommunikatsioon! Sõna on üks asi, aga kuidas informatsioon pärale jõuab, hoopis teine. See on info edastuse kvaliteedi küsimus. Me ei tea, millised on informatsioonifiltrid näiteks teaduskondades. Kui info jõuab otse adressaadini, on see kindlasti parem.

Asi takerdub administratiivsuutlikkuse taha. Usalduskogu käib koos mõned korrad aastas ja me ei saaks neilt rohkema nõuda, sest tegemist on siiski ühiskondliku tööga.

Et sihtasutust saaks tõsiselt arendada, peab olema ressursse, aga sihtasutuse tegevuse

rahastamine on tõsine probleem. Sihtasutusel on tööl üks inimene. Praegu saame vahendeid aparadi käigushoidmiseks annetustest. See on organisatsiooni jätkusuutlikkusele kindlasti probleemiks.

Üks minu eesmärke on selgitada välja alternatiivne rahastamismudel ja see ka usalduskogu heakskiidu korral ülikoolile välja pakkuda. Nii lühikese ajaga ei ole ma leidnud mingit muud teoreetilist lahendust, kust peaks peale ülikooli tulema kate administratiivkuludele. Me ei saa seda nõuda annetatjalt, see on absurdne.

Nii et visioon, kuhu edasi minna, on usalduskogul olemas, kui vaid rahalised vahendid leiaks?

Kindlad suunad on kirjas usalduskogu protokollides, seal on palju häid ja teostatavaid mõtteid.

Eestis ei ole sellist annetuskultuuri nagu angloameerika riikides, aga see aeg siiski läheneb. Olemuslikke, religioosseid, kultuurilisi või isegi majanduslikke takistusi ma sihtasutuse tegevuse laiendamisel ei näe. Nüüd ma räägin nagu ärimees, aga kui sa ei paku turule seda, mida turg on valmis vastu võtma, siis on see kõige suurem äripotentsiaali kasutamata jätmine.

Mis on teie järgmine väga konkreetne samm usalduskogu esimehena?

Meil seisab novembris ees usalduskogu koosolek ja nagu ma sihtasutuse juhataja käest kuulsin, on lahendamist vaja- vaid küsimusi rohkem, kui me

jaksaksime ilmselt ühel koosolekul koos istudes lahendada. Kui ülikooli juhtkonnal on aega, soovin kohtuda kantsler Liinatiga ja arutada, kuidas sihtasutuse ressursinappust kui arengu pude- likaela on võimalik ülikooli abil veidi õgvendada. Ülikooli tugi ja nende nägemus asjast on meie jaoks fundamentaalse tähenduse- ga. Kogu sihtasutuse tegevus on mõeldud ülikooli toetuseks. ☹

TÜ SIHTASUTUS

- Asutati 1997. aastal, praegu on sihtasutuses 72 eri fondi ja stipendiumit.
- Eesmärk on toetada stipendiumite ning preemiate loomise teel ülikooliga seotud inimes- te teadus- ja hariduste- gevust ning õppetööd.
- Suurem osa stipendiume on mõeldud TÜ eri õppe- astmete üliõpilastele.
- Annetatud kapitali suurus tänanu 1. oktoobri seisuga on 34,4 miljonit krooni.
- Viimastel aastatel on sti- pendiume välja jagatud 1,6–1,8 miljoni krooni eest.
- Aegade jooksul on sihtasutusele pärana- datud ka kinnisvara (maid, maju, kortereid ja väärtpaberid), millega sihtasutus tegeleb kuni nende realiseerimiseni ja saadud vahendite arvel stipendiumikapitalide loomiseni.

Semiootikud võrdlevad Eesti ja Venemaa noorte subkultuure

TARTU ÜLIKOOLI SEMIOOTIKUD UURIVAD ESMAKORDSELT KOOS VENELASTEGA POSTSOVETLIKU RUUMI NOORTE SUBKULTUURE. UURIJATE SÕNUL ON SUBKULTUURIDE UURIMINE ÄÄRMISELT VAJALIK, KUNA NEED ON KULTUURILISE PEAVOOLU LÄHITULEVIK.

Kadri Inselberg

kadri.inselberg@ut.ee

Semiootika osakonna vanemteadur ja projekti vastutava täitja Jelena Grigorjeva sõnul annab subkultuuride uurimine ettekujutuse asjade tegelikust seisust kultuuriruumis, täpsustab ja avardab meie arusaama kultuuri seisundist ja selle dünaamikast.

2009. aastal alguse saanud uurimisprojekti pealkiri on «Noorte subkultuuride keel. Regionaalne aspekt», kusjuures semiootikas määratletakse keelena igasugust kommunikatsioonisüsteemi, kus on teatud elementide valik (sõnastik) ja nende ühendamise reeglid (grammatika). Grigorjeva täpsustab, et rääkides noorte subkultuuridest, haaravad nad selle mõistega kõiki kommunikatiivseid praktikaid: muusika, riietusstiil, släng jms.

Subkultuuri all mõistetakse igasugust inimrühma, mida ühendab vabatahtlikkuse alusel mingi kommunikatiivne huvi. Uurijate põhihuvi on leida see printsiip, mille alusel ühinetakse. «Eestis on Venemaaga võrreldes märksa enam arenenud kohal põhinev ühinemisprintsiip, nn klubikultuur. Inimesed liiguvad vabalt ühest klubiruumist teise. Venemaal aga on olulisem ühendaja ühine huvi ja sellele järgneb koha leidmine,» selgitab Grigorjeva kahe riigi erinevusi.

Antud uurimuses ongi kesksel kohal koosluste regionaalne iseloom, kusjuures keskenduti kahele provintsilinnale – Tartule ja Kirovile (endine Vjatka, ligi 500 000 elanikku). «Meie jaoks on oluline marginaalsete fenomenide uurimine marginaalsetes kontekstides. Just kultuuriline perifeeria on oma spetsiifika tõttu ühiskondlik-kultuurilise eksperimendi alaks, see on iga sootsiumi kõige produktiivsem ja loomingulisem osa. Perifeeria on iga süsteemi potentsiaal, riik ja rahvus ei ole siin erandiks.»

KOHA VAIM

Projekti käigus jälgiti subkultuuri gruppide formeerumise ajalugu, uuriti faktoreid, mis aitasid kaasa nende tekkimisele. Esmajoones on selleks koha «vaim», mis sisaldab endas topograafiat, sisemist ja välist kujundust, algatajate ideoloogiat, kultuuriliste eelistuste spetsiifikat (muusika, kujutav tegevus, orienteeritus välistele eeskujudele – kultuslikud figuurid ja tekstid, eelistused infoväljal), rollimänge, grupisisesete suhete struktuuri, käitumuslike koodide vahetust rühmasiseselt ja sellest väljaspool, liikmete vanuselisi ja sotsiaalseid karakteristikeid, religioosseid eelistusi jne.

Grigorjeva sõnul on ükskõik millise nähtuse uurimine võimatu ilma alternatiivsete kontekstidega kõrvutamata, võrdluseta. «Nähtust ei saa mõista seda seestpoolt vaadeldes. Vene pro-

vints sai valitud seetõttu, et seal on kõigil nähtustel tendents võtta ekspressiivseid ja demonstratiivseid vorme. Seetõttu on ühe või teise subkultuuri iseloomulikud jooned seal palju ilmekamad, tihti isegi agressiivsed.»

Samuti toob ta välja, et tegemist on esimese Venemaa ja Eesti vahelise koostööprojektiga noorte subkultuuride uurimisel. Võib isegi öelda, et see on esimene katse võrrelda noorte kultuure pärast Nõukogude Liidu lagunemist. Arvestades, et Nõukogude Liidu ajal subkultuure tegelikult ei uuritud, siis on see projekt tegelikult noorteühenduste võrdleva analüüsi alusepanija postsovetlikus ruumis.

TUDENGITE VAHETUS

Uurimisel kasutati väliantropoloogia ja osaleva vaatluse meetodeid funktsionaalse lingvistilise lähenemise baasil. Vene ja Eesti üliõpilaste ülesandeks oli jälgida lokaalset subkultuurilist objekti ja panna tulemused kirja kaasusanalüüsi (*case study*) formaadis. Kuigi alguses oli külastusi planeeritud rohkem, siis rahalistel põhjustel käisid Vjatka ülikooli tudengid siin vaid kaks korda ja eestlased Kirovis ühe korra.

«Külaskäikude programmis olid välitööd, seminarid, loengud ja treeningud. Nii Tartus kui ka Vjatkas lülitused üliõpilased aktiivselt uurimisprogrammi, sel alal on kaitstud juba ka diplomitöid. Kuid sellest on vähe.

Lähiajal on oodata järjekordset vjatkalaste visiiti, mille peaesmärk on lepingu sõlmimine meie ülikoolide vahel. Loodame, et pärast seda elavneb üliõpilaste ja õppejõudude vahetus märgatavalt,» räägib Grigorjeva.

Projekti põhiküsimused võis jagada laias laastus kaheks: teaduslikud ja rakenduslikud. Teaduslik huvi seisnes uurimiseksperimentis kultuuriperifeeria keelte võrdleval uurimisel. Selle tulemused avaldatakse artiklikogumikus, kus on ka välitööde kommenteeritud materjalid. Sub-

kultuuriliste huvide spekter on nii Eestis kui ka Venemaal enam-vähem sama: punk, rokkmuusika, anime, gootid, rekonstruktorid, mängurid jne.

Praktiline huvi seisnes aga marginaalsete kultuuride positiivse arengu soodustamises, et aidata noortel inimestel leida oma koht tänapäeva keerulises maailmas. «Meil on juba mõningaid muljetavaldavaid tulemusi. Kui me käisime Vjatkas esimest korda oma projekti tutvustamas, siis olid kohalikud üsna skeptilised: meil ei ole subkultuuri,

need on mandunud ühiskonna kihid. Järgnevalt külastasid Tartut üliõpilased Vjatkast, kes alustasid akadeemilisi uuringuid kohalikest subkultuuridest ja aasta pärast uuesti Vjatkat külastades leidsime me eest subkultuuride õitsvad vormid: anime, rekonstruktorid, teatristuudiod.»

Uurijad loodavad, et projekti finantseerimine jätkub ning järgmisel etapil keskenduvad nad subkultuuride ökoloogilistele võimalustele – et suunata loomingu- line jõud keskkonna kaitsmisele ja parendamisele. (T)

NÄITEID SUBKULTUURIDE STEREOTÜÜPIDEST

Anime – läänemaailmale tuntud eelkõige kui Jaapanist pärit stiil, millel on äärmiselt palju erinevaid žanre. Need muutuvad kogu maailmas üha populaarsemaks ning peaaegu kõikjal on noori, kes vaatavad animesid, loevad tohututes kogustes mangasid ja käivad fännide kokkutulekutel, kus tehakse *cosplay*'d ehk riietutakse oma lemmikangelasteks.

Emo – punkmuusika alamstiil, mille põhitunnuseks on poolenisti karjuv, enamasti väga emotsionaalne vokaal ning meloodilisus, mida saadab hästi kombineeritud kiire trummita- gumine. Emo välimuse stereotüüp on liiga kitsas sviiter, sassis väljakasvanud soeng ja paksude raamidega prillid.

Goth – subkultuur, mille esindajad püüavad riietuse ja ak- sessuaaridega saavutada sünged

ja dramaatilist välimust. Nime- tus pärineb 18. sajandi õudus- kirjandusest (nn gooti romaani- did), kus figureerisid sünged keskaegsed lossid, kummitused, koletised, hullumeelsed jms.

Hipi – enamasti kodanliku tarbimisühiskonna ideaalides pettunud noorsoo stiihilisest protestiliikumisest osavõtja. Väga olulisel kohal oli konfliktituse, vägivalduse ja armastuse kultus. Eeskujusid otsiti idamaist (zen-budism, hinduism) ja varakristlikust müstikast, sukelduti oma sisemaailma, narkootikumide abil püüti saavutada erilist öndsusseisundit.

Lõngus – 1960. aastate algu- poolel Eestis kujunenud noorte subkultuur, öieti valitsevate või ametlike ringkondade poolhal- vustav tõlkenimetus nii Eesti kui ka välismaa *rockerite* kohta. Lõngustele oli iseloomulik

eriline lõnkuv kõnnak, kitsad püksid, metallesemete kasuta- mine, agressiivne käitumine ja kaldumus tavakodanikke šokee- rida. Kasutati erilist venitatud kõnemaneeeri ja slängi.

Punk – individualistliku anarhismi alaliik, subkultuur, mis väljendub muusika, filmi- kunsti, kirjanduse ja kujutava kunsti kaudu. Muusikas on ta tihedalt seotud punkrokiga. Punku kui subkultuuri juured on avangardkunsti püüdes maailma šokeerida.

Skinhead – esindajate tüüpilised välised tunnused on paljaksagetud pea ja natsio- naalsotsialismiga seonduva sümbolika kasutamine. Antud subkultuuri esindajad on silma paistnud ksenofoobilise vägi- valdse käitumisega.

SATTUSIN ÜLIKOOI ÜLEMI-NEKUAJAL. TOONA OLID VEEL RIVIS PALJUD VANAD KUULSAD PROFESSORID, KES PEAGI ÜLIKOOList JA KA MAISEST ELUST LAHKUSID. TÄNU NENDELE OLI KUUE SAMBA TAGA VANA HEA UNIVERSITAS'E ÕHKKONDA, MIDA EI LOO ÜKSKÕIK KUI KUULSAD RAHVUSVAHELISED ÕPPEJÕUD VÕI HIRMKALLID SEADMED.

Mihkel Mutt

TÜ vilistlane (1976, eesti filoloogია)

Ülemineku-aeg oli selleski mõttes, et kui 1971. aastal oli õhus veel natuke vabadust, Praha kevade järellainetust, siis viis aastat hiljem, kui lõpetasin, oli Brežnevi-stagna täies hoos. See peegeldus muuhulgas ka ülikooli komsomoli tegemistes ja maines.

/.../ Astusin eesti filoloogiasse, hiljem ajakirjandusse. Omaette osakonda viimase tarbeks veel polnud. Kogu žurnalistika oli väike kammerlik asjaajamine, Juhan Peegel võttis mind sinna ilmselt seepärast, et olin varem kirjutanud koolialmanahhis, «Edasis» ja ka ajalehes «Tartu Riiklik Ülikool». Selle toimetuse olin läinud ise tööd küsima. Saadud näpunäidete järgi kirjutasin paar portreed eesrindlikest mitte-eesti rahvusest õppuritest ja veel mõned lookesed. Osa neist olid jäljetonilaadsed ja trükiti kursiivkirjas.

Pärast ühe säärase loo ilmumist (olin selles kritiseerinud

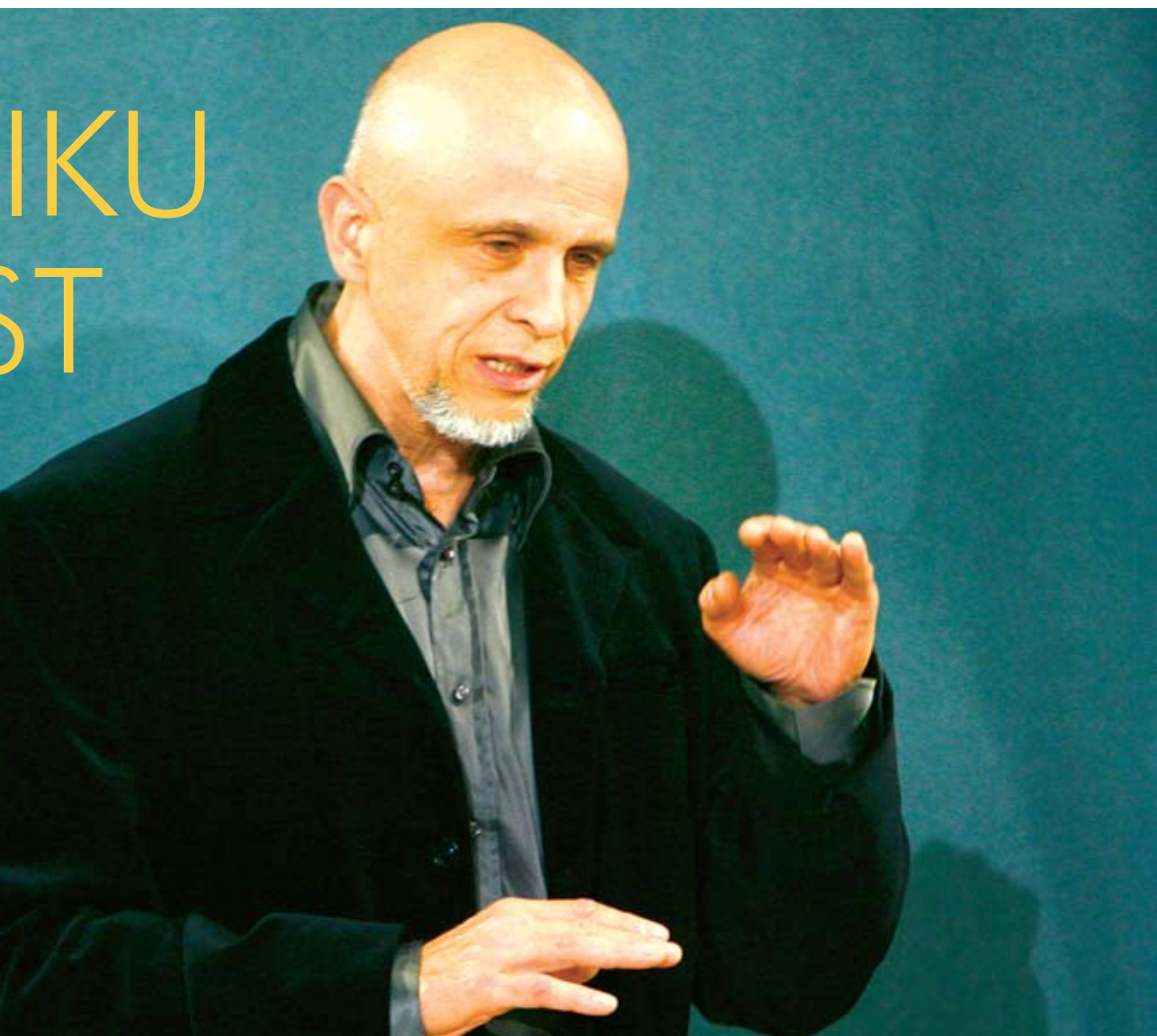
AJAKIRJAN LOOGIKAS

Foto: Peeter Langovits / Postimees / Scanpix

ehitusmaleva vormiriiete mõne suuruse puudumist Vanemuise tänava jaotuspunktis!) sattusin peahoone peldiku pissuaari ääres kõrvuti ajalootudengi, hilisema ajakirjaniku Heiki Talvinguga, kes mulle ütles, et «mees, kui saad, palun, ära rohkem kirjuta!» Ma siiski kirjutasin natuke veel... Näiteks 1972. oktoobris ilmus samas lehes mu arvamislugu teemal, et ülikool ei virguta omaloo-

minguga tegelemist. Põhjendasin oma väidet, et õppekoormus olevat väga suur, kogu aeg kulub loengutele ja raamatukogus töötamisele. Selle tulemusena ei ole mahti elu tundma õppida ega sellest ka kirjutada. Allkirjaks panin «M. Maakaru».

Selle peale kirjutasid Andres Langemets ja Toivo Tasa samasse lehte varjunime «Maie Plissets» all paroodia «Maakaru virgu-

tas». Minu artikli põhjal toimus ka vana kohviku kõrval asuvas piljardi- või banketisaalis arutelu, mille korraldas ülikoolilehe toimetus (Asta Põldmäe ja Jüri Talvet). Kohal viibis teiste hulgas Linnar Priimägi, kes oli esimese kursuse saksa filoloog, aga juba silmatorkav kuju. Arutelu ei kukkunud suurem asi välja. Mina rääkisin midagi õppekoormuse tagajärjel tekkivast stressist, mille

peale Priimägi kätsatas: «Stress ei ole teaduslik mõiste!».

1973. aasta kevadsemestrist asusin ülikoolilehte poole kohaga tööle, kuna Jüri Talvet läks ära. «Tartu Riiklik Ülikool» ilmus tänases mõistes tabloidiformaadis neljaküljelisena kord nädalas. Loomulikult ei saanud see palju erineda ajakirjanduse toonasest üldpildist. Ka siin olid teemad ja nende käsituslaad paljuski ette

määratud. Eks seda kõike püüti teha natuke inimlikumalt, vähe- ma kroonulikkusega, aga piirid jäid piirideks. Käsitleti ka ülikooli konkreetseid olmeprobleeme ja trükiti üliõpilaste omaloomingut.

Lehele tegid kaastööd ka vaimuinimesed, kes polnud ametlikult ülikooliga seotud. Leht maksis honorari, vähe küll, aga raskel ajal oli mõnele inimesele vist sellestki abi. Mäletan näiteks,

kuidas kord 1974. aastal Asta Põldmäe vihjas, et Ain Kaalepil polevat hetkel mingeid sissetulekuid ja aitame teda natuke oma viletsatest vahenditest.

Lehe ametlik toimetaja oli Hillar Palamets, aga tema oli rohkem ülevaataja, kes harva läbi astus. Igapäevatööks oli ette nähtud kaks toimetajakohta, millest üht täitis Rein Veidemann, teist hakkasin jagama mina koos Asta Põldmäega. (Viimasega olen kolleeg ka praegu «Loomingus», kolmkümmend viis aastat hiljem!) Veel oli masinakirjutaja, kes tippis suurel kontorimasinal «Optima». Peale selle oli väikses, kahe vastamisi lauaga toimetusetuas ainsaks tehniliseks vahendiks telefon.

«PANEME LENINI PILDI»

Leht ilmus reedeti. Neljapäeval käisime seda Kastani tänava trükikojas küljendamas. Oli alles tinalaoajastu, suures, klaveri ja ketrusmasina ristandit meenutavas laomasinas klõbistati valmis rasked matriisid, mille siis küljendaja oma laual teravate pulkadega leheformaadis raamistikku sättis. Sellele tõmmati rulliga trükivärvi peale ja tuligi esimene tõmmis, millelt meie lugesime kohapeal korrektoori.

Siis käis leht veel tsensori käest läbi. Praegu tundub see uskumatult algeline käsitöö, täielik retro. Aga on ka sarnast tänasega. Näiteks ei oska autorid ja toimetajad ka nüüd neile ette antud ruumi täpselt täita. Väljatõsteid toona ei tehtud, augutäiteks olid jooned ja vinjetid. Selles trükikojas kasutati niisugusel puhul tihti mustadest

pallikestest rida, mida üks küljendajadaam nimetas «neegrimunadeks». Teisel daamil oli oma nali: alati, kui kuhugi ähvardas tühi ruum jääda, aasis ta, et «paneme Lenini pildi».

KANGEKAELNE ISEÕPPIJA

/.../ Ma ei osanud õppida ja ei oska vist siiani. Mis peamine – ma ei tahtnud kunagi õppida sama asja, mida ülejäänud kursus parajasti õppis. Ma ei tahtnud käia teistega ühises loengus ega seminaris.

Asi läks nii kaugele, et mul tekkis koguni tõrge nende raamatute ja rotaprindibrošüüride vastu, mille järgi teised õppisid. Mina tahtsin kõike ikka kuskilt mujalt saada. Tookord arvasin (ennast õigustades), et otsin midagi sügavamalt, ainukordsemat, igal juhul paremat. Aga tagantjärele saan aru, et see erinev oleks võinud olla (ja mõni kord ilmselt oligi) ka halvem – peaasi, et see oleks kuulnud üksnes mulle.

Kokkuvõttes raiskasin palju energiat. Tänu iseõppimisele teadsin mõndagi, mida kaaslasel ei teadnud, see-eest mitmed endastmõistetavad asjad olid mulle tundmatud. Aga õppejõud küsisid eksamil enamasti seda, mida nad olid loengus ette kandnud või lugeda soovitanud. Mõni võib-olla kergitas kiitvalt kulmu, kui eksamineeritav ilmutas ka iseseisvaid teadmisi, ent üldjuhul see õppejõududele ei meeldinud.

/.../ Esimese kursuse loogikaeksamil kukkusin läbi, vaatamata sellele, et armastan loogilist mõtlemist. Minu viga oli selles, et ma ei osanud loogikat

n-ö ära seletada. Kui õppejõud andis ülesande, milles oli mingi lähtekoht, eeldused, ja mina pidin tõestama, et miski neis on ebaloogiline, siis see loogikavastatus «ilmus» mulle kohe esimesel silmapilgul tervena ja täielikuna. «See on ju siililegi selge, et see on ebaloogiline,» – umbes nii ma ütlesin ka õppejõule. Aga seda ei peetud vastuse vääriliseks, ma pidin tõestama Aristotelese süillogismide järgi.

See tundus mulle lapsik ja käsitöönduslik, paslik nendele, kel puudub arusaam kõrgemal tasemel ja kes peavad seepärast tehniliste reeglite järgi pusserdama. Niisiis sain «ebarahuldava».

Läksin hinnet parandama, aga tulemus polnud parem. Õppejõud (noor naisterahvas) küsis, mis on mu tulevikuplaanid. Vastasin, et kavatsen hakata ajakirjanikuks, aga võib-olla üldse pühenduda teatrist ja kunstidest kirjutamisele.

Seepeale ütles õppejõud kergendatult, et nojah, siis küll, mis siin ikka nõuda ja pinnida, ning et tal ei ole midagi selle vastu, kui mulle matriklisse «väga hea» kirjutada. Olen pr. Rebasele tänulik.

Väljavõtte on oktoobri lõpul ilmuvast mälestusteraamatu neljandast osast «Kandilised sambad», mis käsitleb ülikooliaega ja Tartu toonast boheemlas- kultuuri- ja kohvikuelu, samuti praktikaid «Noorte Hääles» ja «Sirbis ja Vasaras».

ILUSA MAA ILMETU OLEVIK

KUI ÜRITADA ÜLLATADA RUMEENLASI OMA TEADMISTEGA ORIGINAAL-DRACULA VLAD TEPEŠI VÕI MUSTLASLAULUDE KOHTA, PÕÖRITAVAD NAD TAVALISELT SILMI. 2007. AASTAST EUROOPA LIITU KUULUVAS RUMEENIAS ON JUBA AASTAKÜMNEID PÕHIMUREKS HOOPIS BÜROKRAATIA JA ISE HAKKAMA SAAMINE. MUSTLASMUUSIKA PEALE KIRTSUTATAKSE SEAL AGA HOOPIS NINA JA SOOVITATAKSE PAREM KUHUGI MUJALE MINNA.

Merilyn Merisalu

UT toimetaja veetis 2009/2010. õppeaastal kümme kuud vabatahtlikuna Bukarestis Rumeenias.

Bukarest on küll Rumeenia pealinn, tegelikkuses aga vastandub ta üsna suurel määral ülejäänud riigile. Kui maapiirkondades on kaunis loodus ning sealsed elanikud kannavad endiselt rahvariideid ja peavad loomi, siis pealinn oma vastuolulisusega seisab sellest kõigest eraldi.

Rumeenias veedetud kümne kuu jooksul tekkis hulgaliselt hetki, kus kohalikega rääkides kuulsin küsimust, mida ma Rumeeniast siis ka arvan. Peaaegu alati saatis seda kerge teadlik muie, mis justkui tahtis öelda, et räägi aga, võõramaalane, tee oma kohustuslikud komplimendid, kuid tegelikult sa meid niikuinii ei mõista.

Sellisel juhul oli kaks võimalust, kuidas reageerida. Sa kas naeratasid natuke piinlikult ja kiitsid, kui ilus linn ja ilus riik neil ikka on. Või siis otsustasid teise variandi kasuks, mille puhul käisid pärast lühikest pausi välja oma ausa arvamuse.

EESTLASLIK JÄÄMURDMINE

Kuna Eestis elades ja kasvades on jäänud külge komme inimestega otse ja ausalt rääkida, siis otsusta-

sin vabamas õhkkonnas alati teise variandi kasuks.

Ehk siis ütlesin, et Bukarest vastandub oma koerakarjade ja hallide kastidega linna ülejäänud osale – kaunile loodusele ja arhitektuurile. Ja kuna rumeenlased ei ole otse ütlemisega harjunud (probleeme ei lahendata seal kunagi allika juurde minnes, vaid seda kõigile teistele kurtes), siis nägin palju üllatunud nägusid.

Selline lõunamaalastele võib-olla esmalt julm tunduv jäänõhkumine toimus aga üsna edukalt. Teadlik ja kergelt üleolev muie kadus ja sellele järgnes pea alati pikemat sorti arutelu Rumeenia ajaloo, majanduse ja inimeste üle.

Erinevusi Eesti ja Rumeenia vahel on lisaks suhtlemistavadele aga teisigi. Puutusin tööd tehes üsna palju kokku nii abiturientide kui ka tudengitega ja see, mida kohaliku koolisüsteemi kohta kuulsin, pakkus imestamist palju.

Ühes keskkoolis õppimisvõimalustest välismaal rääkides katkestas mind kord õpetaja konkreetse pearaputusega, et see on vale teema. Tuli välja, et kui Rumeenia noorel peaks jätkuma julgust kooliajal enda riigi piiridest natukeseks välja minna, kantakse ta kodumaal kohe luuse-rite nimekirja.

«Meie ei tohi niimoodi ära käia! Kui sa õppimises pausi teed, näitab see, et sa ei tule koolis

toime, sõbrad ja pere hakkavad sind mõnitama,» seletasid mulle koolinoored. Kusjuures sama suhtumine kehtib ka ülikoolides – seda muidugi juhul, kui sul pole rikkaid vanemaid.

Tavaline ülikool (tegelikult kõik kooliastmed) Rumeenias töötavat niimoodi: kui täidad ilusasti õppekava, pole sul mingeid probleeme; ei täida õppekava, aga raha on, pole ka probleeme; kui raha pole ja hinded on kesised, vaadatakse sulle kui lollile.

KARM TUDENGIELU

Tasuta riigiülikoolides on õppetöö keerulisem kui erakõrgkoolides, kus võib head tulemused ka lihtsalt kinni maksta. Tudengid peavad tasuta koha hoidmise nimel palju pingutama.

Kui tulemused piisavalt head pole, tuleb koolile maksma hakata. See on hea lisaraha teenimise võimalus, sest paljud õppejõud kukutavad tudengeid oma ainst läbi selleks, et lisaraha saada.

Pidevaid muresid on ka tudengite elamiskohtadega. Bukarestis on igal ülikoolil oma *campus*, kus üldiselt on parimal juhul ruumi vaid pooltele üliõpilastele. See tähendab, et ülejäänud peavad üürima korteri, mis aga Bukarestis on väga kallis lõbu.

Poliitikud pole oma valimislubadustes üliõpilaste olukorra parandamise peale isegi mõelnud.

Riik ei ole andnud ülikoolidele toetusi, et ehitada tudengitele majutuskohti, kuigi seda oleks hädasti tarvis. Mingil põhjusel ei protesti tudengid aga kunagi.

Uurisin oma Bukaresti arhitektuuriülikoolis käivalt sõbrannalt, miks näiteks tudengiesindused midagi selles suhtes ette ei võta. Ta seletas, et lõviosal tudengitest ei jätku selleks lihtsalt julgust. Kui kas või ühele õppejõule vastu astuda, võib sinu nahk juba ohus olla.

Õppejõud võib su lihtsalt oma aines läbi kukutada ning teaduskonna dekaan probleemide tekitamise eest koolist välja visata. Kaduda võib ühikakoht ja ka stipendium. Kui aga kas või üks neist asjust juhtub, langeb ka kohe pere arvamus sinust.

Kui aga kellelgi õnnestuks asjad liikuma lükata, satuks ta vastamisi suure ja paksu bürookraatiaseinaga, mis on Rumeenia igapäevaelu lahutamatu osa. Sain seal veedetud aja jooksul seda ka enda nahal tunda. Bukarestis võib isegi postkaardi ostmine olla suur seiklus, millele õnnelikku lõppu loota ei julge.

Ja tähtsamad asjad, mis oleks hädasti vaja korda saata, jäävad tavaliselt kuhugi paberimajanduse masinavarki kinni ega pääse reeglina kunagi (õigeks ajaks) õigele lauale – aga ainult juhul, kui sa õigetele inimestele ei maksa. Isegi kui mu korterikaaslane tõsise kopsurikkega haiglasse sattus, tuli õdedele ja arstidele altkäemaksu anda, et need tema eest hoolitseksid.

Sellised üsnagi hirmutavad seigad tulevad aga ette pigem

Logisevaid mustlaste hobuvankreid võib Rumeenias näha igal pool, ka 2,3 miljonilise elanikuga pealinna Bukaresti tänavatel.

Foto: 2x erakogu

linnades ja just Bukarestis.

Rumeenial on ka teine pool, väljaspool pealinna on elu kohati kardinaalselt erinev. Kümne kuu jooksul sai vahel nädala või paari päeva kaupa ka ülejäänud maad külastada ja vaadata, kuidas seal elatakse.

MÕNUS PINGEMAANDUS

Kõrgetele ja koledatele hallidele majablokkidele oli hea vaheldus näha rohelisi künkaid, kuldseid päevalillepõlde ja majesteetlikke Karpaate, mis laiutavad keset ja piki Rumeeniat. Väikeste Transilvaania mägilosside ja kurvliste teede ning Maramureși ja Bucovina puukirikute ja maalitud kloostrite kõrval jättis kustumatu mulje ka üks väike kaluriküla Musta mere ääres.

Või tegelikult oli Vama Veche väike kaluriküla aastakümneid tagasi. Praeguseks on sellest saa-

nud ülipopulaarne rannakuurort, mis on ometi säilitanud oma eripära.

Väikesed hostelid, kus saab mõõduka summa eest ööbida, jäävad puidust kokkuklopsitud avatud rannaklubide ja telgimere taha, mis palistavad tervet kallast. Kohalikku sööki, jooki ja käsitööd leiab rannahooajal, mis algab esimesel mail, igalt poolt. Öösiti ei lakka pidu rannal hetkekski – igal pool hõljub vabaduse ja muretuse vaim.

See vist ongi see, mis teeb lõppkokkuvõttes Rumeeniast siiski maa, kus on kõigele vaatamata hea olla. Alati on võimalus minna hallist ja bürokraatlikust linnast välja ja oma pinged maha laadida kas rahulikult taevast vaadates või ennast rannas unustusse tantsides ja lauldes. Ja olgem ausad, seda viimast pakub kirju ööelu igal õhtul ka pealinnas. (T)

Mein innigster Wunsch ist, dass meine ^{ganze} Arbeit
 zu nützen; mein Ziel wird nur dann erreicht, wenn sie überzeuge.
 Sie, dass ich consequent handele, ob ich nicht handele, ist eine an-
 Sache; — das können nur Zeit und Umstände zeigen.

Dr. Nicolaus Porgoff.

Kopth, ordentl. Prof. der Anat. u. prakt.
 Chirurgie an der Universität zu Dorpat.

Kipsmähis, eeternarkoos, halastajaõed...

MAAILMAKUULUS VENE KIRURG JA TOPOGRAAFILISE ANATOOMIA RAJAJA NIKOLAI PIROGOV, KELLE SÜNNIST MÖÖDUB 25. NOVEMBRIL 200 AASTAT, ÕMBLES KIRURGIAPROFESSORI PROOVILOENGUS TOLLAL VEEL VÄHE LEVINUD NINA TAASTAMISE OPERATSIOONI NÄITLIKUSTAMISEKS PAPIST NÄOLE KUMMIKALOSSI TÜKIST KUNSTNINA.

Varje Sootak

varje.sootak@ut.ee

Prooviloengu pidas Pirogov Peterburi Teaduste Akadeemias 1836 rinoplastikast – nina taastamisest. Ta ostis loengu näitlikustamiseks juurde- lõikajalt presspapist peamudeli, lõikas sellelt nina ära ja tõmbas otsaesisele kummikalossi tüki. Kummitükist lõikas ta loengul kunstliku nina, mille meisterlikult kohale õmbles.

Oma hästi näitlikustatud loengus tutvustas 25-aastane Pirogov akadeemikutele õnnestunud ninataastamisi Riias ja Tartus. Tollal ei suhtunud veel kõik õpetatud kuulajad taoliselt tegevusse pooldavalt. Pirogov oli näinud isegi praktikaajal Saksamaal, et sageli peeti loenguid õppevahenditeta, üliõpilastele õpetati teooriat praktikast lahus.

Samal aastal Tartu ülikooli anatoomikumis kirurgialoenguid pidama hakanud noor erakorra-

line professor oli selles anatoomikumis professorite instituudi kasvandikuna lahti lõiganud sadu loomade ja inimeste laipu, uurinud põhjalikult luustikku ja otsinud haiguste põhjusi.

ÜLIÕPILANE MOSKVAS

Põhjalikkus ilmnis juba Moskva ülikoolis, kus ta alustas arstiteaduse õpingutega. Selleks andsid tōuke haige vend ja teda ravinud professor ning muidugi lapsepõlveaegsed arstimāngud.

Anatoomiat õppides hāmmastus Pirogov, kui keerukalt on ehitatud inimese keha, kui palju on luid ja nende erinevaid ülesandeid. Ta juhendus oma anatoomiaprofessori sõnadest, et ainus tee kliinikusse, haige inimese juurde, on anatoomikumi kaudu. Tollal ei nõutud veel, et kõik üliõpilased omaenda käega laipade juures õppekursuse läbiksid, ent Pirogov pidas seda enesestmõistetavaks. Tema tōökust ja süvenemist pandi tähele

ning ta oli üks neist, kellele tehti ettepanek minna pärast lõpetamist 1828 ennast professoriks ette valmistama Tartu ülikooli vastavatud professorite instituuti. Eesmärk: hakata pärast selle lõpetamist ja välismaa-praktikat juhutama professorina kodumaa ülikoolide kateedreid.

Moskva ülikooli lõpuksamite järel ravis Pirogov veel kliinikus haigeid ning siis sõideti kibitkaga (kinnise katusega vanker) mööda palkteed Moskvast Peterburi, kus meditsiinilis-kirurgilises akadeemias korraldati TÜ professorite instituuti astujaile eksamid. Pirogov tegi sünnitusabi, kirurgia ning ladina, saksa ja prantsuse keele eksami.

ÕPPIMINE TARTUS

Kibitkateekond jätkus peagi Peterburist Tartusse või nagu tollal nimetati Dorpatisse (Derpti).

Pirogovil vedas, et tema õppejõudude hulgas oli ka kuulus kirurgiaprofessor Johann Cristian

Moier, kes oskas andekaid tähele panna. Moierile jäi silma, kuidas Pirogov varahommikust peale anatoomikumi kaob. Pirogov asutas koguni eksperimentaallabori, kuhu ilmusid uuringuteks koerad, kassid, küülikud, oinad ja vasikad. Pirogov oli ennast anatoomikumiga nii sidunud, et jättis vahepeal isegi loengutel käimise, põhjendades, et neid on igav kuulata, ei korraldata katseid jne.

Ta ligeeris (sidus kinni) tuhandeid veresooni algul laipadel, siis tuksleval soojal loomakehal ning saavutas lõpuks niisuguse laitmatu tehnika ja kiiruse, kus tal kulus sidumiseks vaid murdosa sekundist. Arterite ligeerimise uurimuse eest pälvis ta arstiteaduskonna kuldmedali.

«Ma olin /.../ päevade kaupa istunud anatoomikumis ja prepareerinud mitmesuguseid arteritüvede piirkondi, teinud arterite kinnisidumise katseid koertel ja vasikatel, lugenud palju, kogunud teiste töid ja kirjutanud ise,» meenutab Pirogov viimastel elunädalatel kirjutatud Tartu-mälestustes. 50-leheküljelise ladinakeelse dissertatsiooni kõhuaordi ligeerimisest kubemearteri aneurüsmi puhul koos oma preparaatidest enda tehtud loomulikus suuruses värviliste joonistustega kaitsmine läks hiilgavalt. See 1832 valminud eksperimentaalne töö sidus topograafilise anatoomia ja füsioloogia ning äratas tähelepanu ka välismaal. Kas Pirogovi tudengiaeg piirduski intensiivse õppimise ja tööga? Põhiliselt küll. Riiklikul ülalpidamisel professorite instituudi kasvandikele olid kehtestatud

ranged reeglid, nende õppimise ja elu kohta saatsid järelevaatajad Peterburi pidevalt aruandeid. Pirogov on meenutanud, et «professorilooded», nagu Saksa üliõpilased instituudis õppijaid kutsusid, ei käinud üliõpilasringides, kommerssidel ega võtnud osa teistest tudengiüritustest.

Professor Moieri juures, kelle hiljuti surnud abikaasa oli luuletaja Vassili Žukovski (TÜ audoktor 1816) õetütar, tutvus Pirogov peale Žukovski ka poeetide, üliõpilaste Vladimir Sologubi, Nikolai Jazōkovi ja teiste väljapaistvate kultuuriinimestega. Moieri juures peatusid näiteks Mihhailovskojes pagenduses viibiva Puškini sõbrad, kord loetud Moieri juures ette Puškini «Boriss Godunovi» käsikirja. Tartus tutvus Pirogov ka oma hilisema sõbra, arstitudengi Vladimir Daliga, kellest sai hoopis kuulus keeleteadlane ja vene seletava sõnaraamatu autor. Sõpru tekkis ka Saksa arstitudengite seas, eriti sügava mulje jättis talle hilisem kunstiteadlane, mitmekülgne ja andekas Karl Eduard von Liphart Raadi mõisast.

PROFESSOR TARTUS

Enne kui Pirogov professorina Tartusse sattus (tõepoolest sattus, sest ta soovis tegelikult oma kehvalt elava ema ja õdede aitamise pärast Moskva ülikooli tööle saada), viibis ta kaks aastat praktilikal Saksamaal. Berliinis täiustus tema operatsioonitehnika, sest ta tahtis lõigata väga kiiresti, et säästa nii haigeid kui ka iseennast, kuna mingeid valuvaigisteid ju veel polnud. Kirurg Bernhard von Langenbeckilt õppis ta näiteks, et

tõelise kirurgi käes peab nuga olema nagu viiulipoogen. Berliinist tagasiteel Pirogov haigestus ning Riia sõjaväehospitaalis viibimise järel pidas samas mitu kuud loenguid kirurgilisest anatoomiast ja operatiivsest kirurgiast. Samuti tegi ta õnnestunult keerulisi lõikusi, sealhulgas plastilise operatsiooni – otsaesise nahast nina.

Nii ei valmistanud erilisi raskusi näidata edukat ninaoperatsiooni ka Peterburi Teaduste Akadeemias professori prooviloengus. Päriloengutel Tartus erakorralise professorina viis Pirogov sisse anatoomiapreparaatide demonstreerimise. Samuti tegi Pirogov juba oma esimese visiidi koos üliõpilastega ja pakkus neile kohe haigeid. Siiani oli reeglilik olnud kuulata enne teoorialoenguid ning viia tudengid haigeveodi juurde alles järgmisel semestril.

Tartus oli professor Moier valitud vahepeal rektoriks ning Pirogov jätkas tema tööd kliinikus ja hakkas juhatama kirurgikateedrit. 1837 kinnitati Pirogov teoreetilise, operatiivse ja kliinilise kirurgia korraliseks professoriks.

Pirogovi päevad olid tihedad (vähemalt 3 tundi kliinikus ja polikliinikus, 1 tund teoreetilist kirjandust, 1 tund operatiivset kirurgiat ja üliõpilastega tehtavaid harjutusi laipadel jne). Aga veel oli vaja valmistada ette loenguid, teha loomkatseid jne.

Kõige selle tulemusena hakkasid valmima uudse sõnumiga kuulsad väljaanded. «Tartu ülikooli kliiniku kirurgiaosakonna annaale» kaks köidet sisaldasid 48 teemat kirurgia ja patolo-

gilise anatoomia kohta. Selles avaldatud seisukohtadega rikkus noor kirurg arstide traditsioone – trükisõnas ravimeetodeid veel ei kritiseeritud. Pirogov märkis eesõnas, et peab ausameelse õpetaja pühaks kohuseks oma vead viivitamata teatavaks teha, et seega vähem vilunuid hoiatada. Aususe ja julguse eest kinkisid tudengid talle tema portree. Tudengitega kujunesid lähedasemad sidemed ka laupäevaõhtustel teejoomistel tema Gildi tänava üürikorteris (maja Tartu Postimehe kõrval), kus jagati kogemusi ja arutleti arstiteaduslike probleemide üle.

Peaaegu samal ajal ilmus ka teine raamat – «Arteritüvede ja fastsiate kirurgiline anatoomia» koos kunstnik Georg Friedrich Schlateri 50 joonisest koosneva atlasega, mis tegi ta tuntuks ka välismaal ja mille eest ta pälvis Vene TA Demidovi preemia.

Visa töö oli teinud Pirogovi ka nõutud arstiks, nii et tema juurde sõideti teistestki kubermangudest. Kliinikus oli aga vaid 20 voodikohta. Pirogov organiseeris koguni rändkirurgiakliiniku. 1841 kutsuti Pirogov Peterburi

meditsiinilis-kirurgilisse akadeemiasse hospitaalkirurgia professoriks, kus õpetati Vene armee jaoks arste ja apteekreid. Sealne periood oli Tartus väljakujunenud arstile ja teadlasele kõige viljakam.

MAAILMAKUULSAKS

Pirogovist sai uue välikirurgia rajaja – ta kasutas lahinguväljal esimesena eeternarkoosi, juurutas luumurdudude fikseerimiseks jäiga kipsmähise, endanimelise amputatsioonimeetodi jm. Kipslahase eelkäija, jäiga tärklisemähise võttis ta kasutusele juba 1837 Tartus. 1847 sai temast ka Peterburi TA liige. Pirogov käis mitu korda Krimmi sõja (1853–1856) lahinguväljadel opereerimas. Ta võttis seal esimesena abiks halastajaõed.

Pirogov nägi, et paljud opereeritud ei surnud hiljem mitte operatsiooni, vaid hooldamatuse ja nakkuste tõttu. Seepärast pööras ta üha suuremat tähelepanu ka haiglate olukorrale ja hügieenile. Avalik kriitika polnud valitsusele ja tsaari õukondlastele meelepärane. Pirogov saadeti Odessa,

seejärel Kiievi õpperingkonna kuuraatoriks. Siingi oli tema sooviks uuendused, näiteks astus ta välja laste ihunuhtluse vastu.

Tsaar saatis printsipiaalse ja isemeelse Pirogovi erru ning oma viimased eluaastad veetis ta Ukrainas Vinnitsa lähedal oma mõisas Višnjas (praegu Pirogovo), kus ta suri 1881. Seal, praeguse muuseumi territooriumil, asub väikeses kabelis tema balsameeritud surnukeha.

Tartus vaatab Toomemäe serval asuval monumendil Pirogovi pilk aga oma kunagise korteri suunas Gildi tänavas. Ta ei näe küll enam arstitudengeid anatoomikumi poole kiirustamas, kuid ehk tunneb ta heameelt meditsiinivaldkonna jaoks loodud moodsamate võimaluste üle Biomeedikumis. Vana anatoomikum aga mäletab aastal 1852 TÜ audkotoriks valitud Nikolai Pirogovi – arstiteaduskonna meditsiinikollektsioonide väljapanekus on ka tema uurimistöoga seotud materjale. ☹

Kasutatud kirjandus vt: www.ajakiri.ut.ee.

Juhtum Pariisi ülikoolis

Pariisi ülikooli arstiteaduskonna kirurgiaprofessor Alfred Velpeau luges tähelepanelikult uut meditsiinisteost, Nikolai Pirogovi «Arteritüvede ja fastsiate kirurgilist anatoomiat» ning tegi hoolikalt märkmeid. Äkki teatati talle ühe Vene arsti küllatulekust.

«Milleks nii kaugemale sõitsite? Loen just ühe teie auväärse kaasmaalase teost. Väga huvitav ja õpetlik raamat! Kas Te tunnete Tartu ülikooli kirurgiaprofessor Pirogovi?»

Küaline ütles naeratades, et tunneb. Velpeau näitas talle valmistatult raamatut: «Kui sõidate

tagasi, avaldage talle minu poolt tänu ja lugupidamist».

«Täidan meelsasti Teie ülesande, lugupeetud professor, seda enam, et selleks pole mul pole vaja tagasi sõita. Kirurg Pirogov on teie ees.»

B. Mogilevski raamatu «Nikolai Ivanovitš Pirogov» põhjal.

«TALENDID KOJU» – KAS PILET KODUMAALE?

Foto: erakogu

Liis Leitsalu

TÜ Eesti Geenivaramu peaspetsialist

Kui kõik ausaltv ära rääkida, siis peab alustama sellest, et kümme aastat tagasi kolisin koos ema ja vennaga Norrasse elama. Olin siis üheksanda klassi õpilane. Põhikoolis võõrkeelena õpitud saksa keelega tundus ainuvõimalikuna jätkata kooliteed Oslo saksa koolis.

Õpilaste vähesuse tõttu oli saksa kool aga vaid kümneklassiline. Nii pidin kahe aastaga ära õppima inglise keele, et saaksin lõpetada gümnaasiumi

ingliseelse õppega rahvusvahelises programmis «International Baccalaureate». Kuhu edasi? Saksa- maale või Ühendkuningriikidesse? Õnneks ühines Eesti Euroopa Liiduga, mis avaldas positiivset mõju Ühendkuningriikide ülikoolide õppemaksule. Tänu sellele avanes võimalus õppida Šotimaal Edinburghi ülikoolis geneetikat.

Samal ajal püüdsin ikka kodumaaga sidet hoida. Sõpradega pidasin tihedat kirjavahetust, mis kiire elutempoga muutus sujuvalt meilivahetuseks ning suve- ja talvevaheajad veetsin ikka Eestis. Meeldivat kasulikuga ühendades käisin mitu suve järjest TTÜs molekulaarbioloogia laboris praktikal, et kodumaal omal alal kontakte luua. Kauga aega kodust eemal olles hakkas aga maailm üha väiksemana tunduma ja tekkis julgus kodukandist üha kaugemale minna.

Tulevikuplaanid olid aga endiselt Eestiga seotud. Sõpradele lubasin, et kohe kui kool läbi, tulen tagasi Eestisse. Siis aga tuli uus hea võimalus, mis tundus ainsa aruka lahendusena, sest koju tagasi saab ju igal ajal minna.

Edinburghis kuulsin geeninõustamisest – ala, mis oli Euroopas suhteliselt vähetuntud. Magistriõpet geeninõustamises pakuti aga peamiselt USAs. Lõpuks viiski tee sinna, kust esimene magistriprogramm geeninõustamises alguse sai – see oli Sarah Lawrence College New Yorgis. USAs oli kindlasti märgata, et olen teiselt mandrilt nii mõtteviisi kui ka suhtlusmaneeeri poolest. Elu oli põnev, kuid oli ka raskeid aegu, kus tundsin puudust oma lähedastest,

sõpradest ning perekonnast ja kodumaa tundus nii kaugena.

Kui tuli aeg magistritöö teemat valida, eeldati koolis, et minusugune «rahvusvaheline tüdruk» valib ka rahvusvahelise teema. Hakkasingi Eestis selle pilguga ringi vaatama. Mind oli alati huvitanud komplekshaiguste geneetika ja geneetiline testimine soodumuste avastamiseks. Geenivaramu tundus olevat põnev koht ning pikemalt mõtlemata kirjutasin kirja otse tippjuhile – professor Metspalule. Meeldiva üllatusena sain peatselt vastuse ja mis veel toredam, tundus, et olin seal juba ammu oodatud. Hea koostöö viis eduka magistritöö valmimiseni. Muuseumi kuulusin selle väikese osa kursusekaaslaste hulka, kes ka peale magistritöö kaante vahele saamist oma teemast endiselt vaimustuses oli.

Geenivaramust tuli innustav tööpakkumine, kus saaksin jätkata oma magistritöö teema arendamist. Kuna Eesti ülikoolides geeninõustamise eriala veel ei õpetata, oleksin oma alal praktiliselt esimene. Hakkasin unistama, et küll oleks tore tagasi pere ja sõprade juures olla, nautida Eesti toitu ja kultuuri, elu ja olu. Koduigatsus oli aastatega pigem kasvanud kui kahanenud. Tuleb tunnistada, et ka edevus ja auahnus mängisid oma rolli. Kes ei tahaks olla pigem suur kala väikses tiigis kui väike kala suures? Eesti on nii väike, et siin on tõesti võimalik oma tegevusega midagi oluliselt mõjutada või nagu inglise keeles öeldakse – *make a difference*.

Eestis olen sageli kuulnud noori unistamas elust Ameerikas või Austraalias. Soovitakse ära minna lootuses, et seal on kindlasti parem kui (raskel ajal) Eestis. Arvan, et on väga hea, kui inimesed reisivad ja ilma näevad. Mujal elamine annab võrdlusmõmendi ja rahuldab uudishimu. Tekib arusaamine, et kusagil pole pudrumägesid ootamas, igal pool on omad head ja vead. Tagasi tulles vaatad oma kodumaad uue värske pilguga. Vähemalt minul oli nii.

Põhjusi, miks välismaale elama minnakse, on palju ja need, kelle soov on tõsine, millalgi ikka lähevad. Seda ei saa takistada ja mina selle pärast ka ei muretseks. Välismaalt kogutud kogemused avardavad silmaringi ja lisavad unikaalseid teadmisi, mida kodukandist ei saa. Mõnel alal, nagu ka näiteks geneetikas, on lausa vaja vahepeal end mujal täiendada, sest kitsa niši peale spetsialiseerudes pole

väikses riigis nagu Eesti piisavalt sama ala spetsialiste, kellelt juurde õppida.

Tulekski keskenduda sellele, kuidas seda niinimetatud «ajude tagasivoolu» saavutada, sest tagasitulek võib olla sama raske kui lahkumine. Isegi kui on soov kodumaale tagasi pöörduda, võib see tegelikult olla keeruline. Tagasituleku soodustamine ja lihtsustamine on väga vajalik.

Mis on see, mis paneks välismaal end hästi sisse seadnud «talendi» tagasi Eestisse kolima? Eks motiivid on kõigil erinevad. Minu puhul toimus juhuste ja võimaluste õnnelik kokkusattumine. Magistritööga oli üks eluetapp lõppenud ja õige hetk alustada uut elu uues kohas. Mul vedas sellega, et sain juba enne tõsiste tööotsingute algust suurepärase pakkumise Eestimaalt, millest oli võimatu loobuda. Ja siin ma nüüd olen!

Sel suvel küsis üks sõber USAst, et kus ma end 10 aasta pärast näen. Tema näeb ennast kindlalt elamas USAs samas piirkonnas, kus ka senised 40 aastat. Mina nii pikas perspektiivis küll midagi kindlat öelda ei oska. Praegu ma näen oma tulevikku Eestis. Samas mäletan ka seda, et kui keegi oleks aasta enne minu eelmisi kolimisi tulevikuplaanide kohta pärinud (enne Norrat, Šotimaad või USA-d), siis poleks ma küll osanud ette näha, kuhu ma aasta hiljem satun.

Elu teeb vahel ootamatuid pöördeid ja piire ei ole (igatahes palju vähem kui varem). Kes teab, millised tuuled 5–10 aasta pärast puhuvad. Selle asemel, et teha pikaajalisi plaane ja neist siis kümne küünega kinni hoida, vaatan kuhu tee mind viib. ☺

GEENIVARAMUST TULI INNUSTAV TÖÖPAKKUMINE, KUS SAAKSIN JÄTKATA OMA MAGISTRITÖÖ TEEMA ARENDAMIST. KUNA EESTI ÜLIKOOLIDES GEENINÕUSTAMISE ERIALA VEEL EI ÕPETATA, OLEKSIN OMA ALAL PRAKTILISELT ESIMENE.

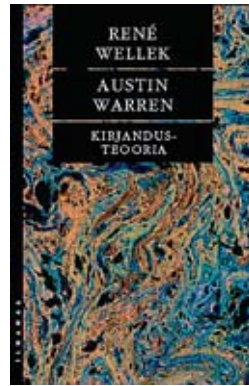
TÜ raamatupood soovitab:

Viibelda on mõnus. Käsiraamat eesti viipekeele õppimiseks + 2 DVD-d

Regina Paabo
Sari Tõid antropoloogilise ja etnolingvistika vallast Eesti Keele Sihtasutus, 2010
Pehme köide, 296 lk,
ISBN: 9789985793190

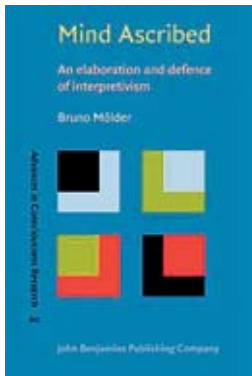
hind: 149 kr

Kirjandusteooria

Rene Wellek,
Austin Warren
Tõlkinud Urmas Tõnisson,
Ene-Reet Soovik,
Katre Ligi
Sari Avatud Eesti Raamat Ilmamaa, 2010
Pehme köide, 552 lk,
ISBN: 9789985878460

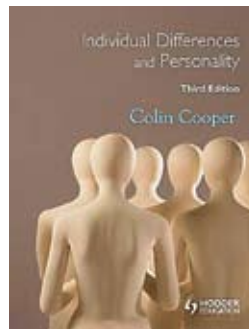
hind: 187 kr

Mind Ascribed. An elaboration and defence of interpretivism

Bruno Mölder,
University of Tartu
Advances in Consciousness Research 80
John Benjamins Publishing Company, 2010
Kõva köide, 293 lk,
ISBN: 9789027252166

hind: 1940 kr

Individual Differences and Personality, 3rd Revised Edition

Colin Cooper
Hodder Education,
august 2010
Pehme köide, 416 lk,
ISBN: 9781444108590

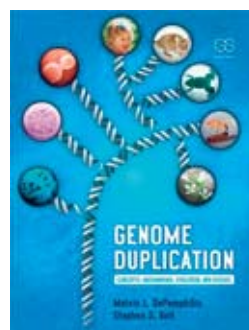
hind: 612 kr

2020. aasta töökoht
Kuidas innovatiivne ettevõtte homseid töötajaid kohale meelitab, arendab ja hoiab. Juba täna

Jeanne C. Meister, Karie Willyerd;
tõlkinud Epp Velbri
Sari Juhtimiskonverentsi raamatukogu
Kirjastus Hermes, 2010
Kõva köide, 304 lk,
ISBN: 9789949908707

hind: 289 kr

Genome Duplication. Concepts, Mechanisms, Evolution and Disease

Melvin L. DePamphilis,
Stephen D. Bell
Garland Science,
oktoober 2010
Pehme köide, 450 lk,
ISBN: 9780415442060

hind: 1054 kr

Võrkeelse kirjanduse tellimine
TÜ liikmeskonnale kehtib soodustus 10%
veebipood – www.ut.ee/raamatupood

Ülikooli 11
E–R 10 –18
L 10 –16

REIN RÕÖM – 65

Foto: erakogu

Harilikult on meteoroloogiaprofessor Rein Rõõm esimene, kes varahommikul laborikoridori ukse lukust lahti keerab. Enne tudengeid ja telefonihelinaid on see parim aeg ette võtta kõrglahutusliku eksperimentaalse kvaasiooperatsioonilise ilmaennustusmudeli HIRLAM hüdrostaatilise tuuma laiendus.

Võrrandid, mida atmosfäärifüüsikud ise millegipärast primitiivseteks nimetavad, on nii hullult keerulised, et kõne alla tuleb ainult numbriline lahendamine. Ka kõige uuem arvutustehnika jääb hätta, sestap on üheksa arvutit füüsikahoone ühes ruumis kaabliga suureks klastriks köidetud, kümnes on nende otsene töökorraldaja. Piltlikult öeldes, kui iga arvuti on öö otsa ühte võrrandit pusinud, siis hommikuks saab süsteemne ülesanne lahendatud. Kuidas tulemused tegeliku ilmaga kokku sobivad? «Rutiinprognoosiks, millega tegeleb Eesti meteoroloogia ja hüdroloogia instituut, läheb veel rohkem arvutusvõimsust vaja,» kommenteerib juubilar. «Aga

ametlikud ilmaennustused Eestis iga aastaga natuke paranevad, ka meie panus on sees. Kahe ja poole ööpäeva prognoos on üsna detailne ja kindel, ka viie ööpäeva omaga võib tavakodanik rahule jääda.»

Kuidas saadakse füüsikaprofessoriks? Tärvilik on keskkooli või gümnaasiumi hea füüsikaõpetaja. Mustla keskkoolis oli selleks Endel Lepik. Edasi tuli ülikooli füüsikaosakonda sisse saada. Kuuekümnendatel, kui klassi kõige lollim poiss läks ülikooli juurat õppima, oli füüsikasse isegi konkurs (praegu pigem järelkursus).

Diplomi saanuna tuleb jätkata mõnes uurimisrühmas inseneri või (noorem)teaduri ametikohalt. Rein Rõõm tegi seda 1972. aastal Tõravere legendaarsete Charles Villmanni ja Olev Avaste käe all. Esialgu oli idee hakata uurima atmosfääri dünaamikat ja turbulentsi, kuid Eestis ei oleks keegi osanud teda juhendada. Ta jätkas diplomitöö temaatikat ja kirjutas väitekirja planeetide atmosfääride kiirgusülekandest.

1970. aastad olid Eesti akadeemilises elus mõneti õnnistatud aeg. Nimelt arvati siis, et teadus on uute tehnoloogiate aluseks ning teadureid ja õppejõude taustati suhteliselt hästi. Praeguse filosoofiadoktoriga võrdsustatud kandidaadikraadiga vanemteaduri või dotsendi palk jäi ainult pisut alla tollase linnapea omale, endise doktoriväitekirja (umbes kolm praegust filosoofiadoktori oma) kaitsmisjärgselt hakati aga teenima linnapeast rohkem. Muutusid ajad ja väärtushinnangud ning kui

Rein Rõõmust sai 1989. aastal kuueks aastaks observatooriumi teadusdirektor, kogunes peale administratiivse pinge talumise oskuse ka teadustöö korraldamise kogemus masendava alarahastamise ehk vaesuse olukorras.

Vahepeal, 1980. aastate alguses, taastas Olev Avaste ülikoolis geofüüsika kateedri, tekkis vajadus hakata õpetama paljusid atmosfääri- ja merefüüsika aineid. Appi tuli neli Tõravere teadurit (Uno Veissmann, Kalju Eerme, Madis Sulev ja Rein Rõõm), kes dotsendikoha omavahel ära jagasid. Rein Rõõm võttis uuesti käsile atmosfääri dünaamika. Loengukursusest tekkinud uurimised on nüüdseks realiseerunud arvukateks publikatsioonideks, väitekirjadeks ning rahvusvaheliselt tunnustatud atmosfääri modelleerimise ja ilmaprognooside tööühmaks.

Oma edu aluseks peab juubilar noorte kaasamist. Kahjuks ei piisa viimastel aastatel enam dissertaabl (Mis see veel on? – MK) uurimiseide pakkumisest. Juhendajalt nõutakse ka finantseerimisallika omamist, millega kindlustada jätkuõpet ning maksta magistrandile stipendiumi. Praeguse aja kurioosumiks peab juubilar fakti, et välismaalt tulnud doktorandile on lihtsam leida toetusi kui kohalikule.

Niisiis, 17. oktoobril 2010. sai professor Rein Rõõm kuuekümnene viieseks. Kui see oleks juhtunud 15 aastat tagasi, oleks teda peetud «vanaks konnaks», kes tuleb vee puhastamiseks ja noortele ruumi tegemiseks UT-tiigist kuivale visata. Kas ei tee ärevaks?

Õnneks on tollaegne paranoiline käredus järele andnud. Palju sõltub inimese tervisest. Rein Rõõmul on vererõhk kadestamisväärselt 120/80. «Head geenid,» ütleb ta muheldes. Aga sellegi-

poolest tahaks administratiivsetest kohustustest ja projektideplaanide-aruannete kirjutamisest lahti saada, et nautida mõnele seni edasi lükatud teadusprobleemile pühendumist ja loengukur-

suse lihvimist.

Palju õnne! Et kestaks RÕÕM ja tuleks veel ümmargusi juubeleid!

Kolleegide ja õpilaste nimel, kunagine kursavend Hanno Ohvri!

PEETER TOROP – 60

Foto: Andres Tennus

Esimest korda nägin Peeter Toropit rohkem kui 40 aastat tagasi, 1. või 2. septembril 1969. aastal, kui alustasime koos Tartu ülikoolis õpinguid vene filoloogias. Selle aja jooksul on nii mõndagi muutunud, kuid seda rohkem avaldab muljet, et säilinud on nii Peeter Toropi püsiolemus kui isegi välimus. Kusjuures tema puhul on need eriti tugevas korrelatsioonis: välimuse taga on sihikindel karakter, inimene, kelle peale võib alati kindel olla. Teine asi, millega ta kohe silma paistis, oli täiskasvanulikkus – juba esimesel kursusel abiellus ta naisega, kellega elab õnnelikult siiani. Sama tõsiselt suhtus Peeter Torop ka oma õpingutesse ja juba ülikooli ajal teadustöösse.

Esimene Peeter Toropi ala oli tõlketeooria, mäletan tema tol-

leaegse juhendaja Igor Tšernovi entusiastlikke hinnanguid. Kuid juba ülikoolis hakkas ta tegelema Fjodor Dostojevski loominguga ja eriti selle ideoloogiaga, juhendajaks Zara Mints, kes samuti hindas oma õpilase töökust ja tulemuste küpsust väga kõrgelt. Sel ajal oli Dostojevski käsitlemine seotud Mihhail Bahtini ideedega polüfoonilisest romaanist. Peeter Torop otsis oma teed ning näitas Bahtinist lähtudes, et polüfooniline romaan on liiga kitsas määratlus ning erinevalt Bahtini arvamusest, ei ole Dostojevskil hääled siiski võrdsed. Samal ajal hakkas Tartu-Moskva koolkonnas arenema semiootiline arusaam Dostojevski loomingust, mille tähtsamaks esindajaks oli Vladimir Toporov. Peeter Toropi uurimused sobisid sellesse konteksti väga hästi ning rikastasid seda. Bahtini Dostojevski kõneleb mitme suuga korraga, seevastu Torop püüab näidata sama stseeni eri interpretatsioonide võimalust.

Kuid tegelemine vene kirjandusega ei summutanud huvi tõlketeaduse vastu. Need kaks teemat resoneerusid. Lühikese intervalliga ilmus Toropi sulest kaks monograafiat, mis pälvisid kohe rahvusvahelist tunnustust. «Taalne tõlge» on tõlgitud itaalia keelde, valmimas on inglisekeelse tõlge. Autor läheneb tõlkele

kultuurisemiootika vaatenurgast, lähtepunktiks Roman Jakobsoni tõlketeooria ja -tüpologia. Erinevalt Jakobsonist, kellele tõlge on vaid intertekstuaalne suhe, näitab Torop, et kultuurikontekstis tekivad ka ekstratekstuaalsed tõlked. Soliidsele metodoloogilisele alusele vastab ka lai kultuuriline silmaring (nt filmimaailmas orienteerub Torop sama vabalt kui kirjandusloos).

Alates 1990. aastate teisest poolest tegeleb Peeter Torop järjest rohkem kultuurisemiootilise problemaatikaga. 1998. aastal saab temast TÜ semiootikaprofessor. See oli Tartu semiootika arengus raske aeg. Pärast Juri Lotmani surma 1993. aastal katkesid paljud kontaktid ning kuulsate «Sign Systems Studies» väljaannete ilmumine lakkas. Toropi energiline tegevus lubas neil taas jätkuda, kuid juba põhiliselt ingliskeelse rahvusvaheliselt eelretsenseeritava ajakirjana. Lisaks sellele hakkasid, nagu Tartu semiootika kuldse ajal, ilmuma teised väljaanded. Nimetagem raamatuseeriat «Tartu Semiotics Library», võrguajakirja Hortus Semioticus ja aastaraamatut Acta Semiotica Estica, kusjuures kaks viimast on esimesed peamiselt eestikeelsed semiootilised väljaanded. Tähtis osa semiootiliste ideede propageerimisel on ka

Eesti semiootika seltsil.

Suur administratiivne koormus ei ole pärssinud Peeter Toropi teaduslikku arengut: uued väljakutsed on kultuurisemiootika valdkonnas. Vahekokkuvõtteks on artiklikogu «Kultuurimärgid» (1999). Lisaks ootuspäras-

tele rubriikidele «Kultuur kui tõlkimine» ja «Russica» leiame siit veel rubriigi «Intersemioosis». Olgugi, et siia on koondatud juba avaldatud artiklid aastatest 1987–1999, peegeldavad need nii tehtud tööd ja saavutatut kui ka avavad tulevaste uuringute

perspektiive.

60 aastat ei ole humanitaarile kõrge vanus. Nagu alati, ootame elegantselt, kontsentreeritud ja sihikindlalt teadlaselt värskeid ideid ja uusi raamatuid.

Mihhail Lotman

Õnnitleme

80 Ülo Vanaaseme, majandus- teaduskonna emeriitprofessor – 13. november

75 Valve-Liivi Kingisepp, filosoofiateaduskonna emeriitdotsent – 11. november

65 Mare Kangur, matemaatika- informaatikateaduskonna tehnik – 23. november

60 Tähe Kolk, TÜ raamatukogu kogude arenduse osakonna raamatukoguhoidja – 9. november
Sirje Sisask, TÜ ajaloo muuseumi museoloog – 10. november

55 Andres Saag, lihhenoloogia vanemteadur – 21. november

50 Diana Maisla, eesti keele lektor – 3. november

Pille Ööpik, peremeditsiini assistent ja peremeditsiini teadur – 26. november

45 Monika Übner, veemajanduse lektor, kurortoloogia labori juhataja – 10. november

Olga Einasto, teenindusosakonna juhataja – 14. november

Terje Rand, TÜ raamatukogu kogude arenduse osakonna raamatukoguhoidja – 14. november

40 Liivo Niglas, etnoloogia osakonna teadur – 2. november

Tiit Teder, zooloogia vanemteadur – 4. november

Katrin Tambet, TÜ Viljandi kultuuriakadeemia õppetalituse juhataja – 19. november

35 Jorma Toots, TÜ Viljandi kultuuriakadeemia muusikaosakonna (klaveri) dotsent – 8. november

Maron Eduard, psühhiaatria vanemteadur – 14. november

Oleg Švets, TÜ Narva kolledži e-õppe tugiisik – 18. november

Merle Mägi, TÜ Pärnu kolledži projektijuht – 21. november

Kadri Kollist, teadus- ja arendus spetsialist, innovatsioonikeskuse finantsjuht – 24. november

25 Ilja Gaidutšik, üldise ja mikroobibiokeemia õppetooli laborant – 3. november

Mihhail Kurašin, üldise ja mikroobibiokeemia õppetooli laborant – 11. november

KAITSMISED

4. novembril kell 14.15 kaitseb Ravila 14A–1020 doktoritööd keskkonnatehnoloogia erialal **Aare Selberg** teemal «Evaluation of environmental quality in Northern Estonia by the analysis of leachate» («Keskkonna kvaliteedi hindamine Põhja-Eestis nõrgvete analüüsi alusel»). Juhendaja prof Toomas Tenno, knD (keemia) (TÜ KI), oponent prof William Hogland, PhD (Kalmari ülikool, Rootsi).

9. novembril kell 11.30 kaitseb **Denis Matrov** sotsiaal- ja haridusteaduskonna nõukogus (TÜ

nõukogu saal) doktoriväitekirja «Cerebral oxidative metabolism and effects of chronic variable stress in animal models of human affective styles» («Aju oksüdatiivne metabolism ja kroonilise muutliku stressi mõju afektiivsete stiilide loomkatsemudelites») psühholoogias. Juhendaja prof Jaanus Harro, oponent dr John F. Cryan (Corki ülikooli kolledž, Iirimaa).

9. novembril kell 14.15 kaitseb TÜ nõukogu saalis semiootika ja kulturoloogia doktorant **Renata Sõukand** filosoofia ja semiootika instituudi nõukogus doktoriväitekirja «Herbal Landscape»

(«Ravimtaimemaastik»). Juhendaja prof Kalevi Kull, oponendid prof Myrdene Anderson (Purdue ülikool) ja prof Almo Farina (Urbino ülikool).

10. novembril kell 14 kaitseb **Darja Lavõgina** loodus- ja tehnoloogiateaduskonnas (TÜ Chemicum, aud. 1021, Tartu, Ravila 14A) doktoriväitekirja «Development of protein kinase inhibitors based on adenosine analogue-oligoarginine conjugates» («Adenosiini analoogi ja oligoarginiini konjugaatidel põhinevad proteiinkinaaside inhibiitorid») bioorgaanilise keemia erialal. Juhendaja dr Asko Uri, oponent dr Stefan Knapp.

10. novembril kell 14 kaitseb germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituudi nõukogus (TÜ nõukogu saal) doktoritööd «Creating Coherent Texts in English as a Foreign Language. Theory and Practice» («Sidusate tekstide loomine võõrkeeles (inglise keel). Teooria ja praktika») inglise keele ja kirjanduse doktorant **Kärt Rummel**. Juhendaja prof Krista Vogelberg, oponendid dr Carys Lloyd Jones (Londoni ülikool) ja dr Biruté Rvyvityté (Vilniuse ülikool).

17. novembril kell 14.15 kaitseb majandus- teaduskonnas Narva mnt 4–B306 **Elina Kallas** doktoritööd «Emotsionaalne intelligentsus, organisatsioonikultuur ja nendevahelised seosed Eesti teenindusorganisatsioonide näitel» («Emotional intelligence, organizational culture and their relationship based on the example of Estonian service organizations»). Juhendajad prof Maaja Vadi ja dots Kulno Türk, oponendid Dana Mesner-Andolsek ((PhD), Ljubljana ülikool) ja prof Milvi Tepp ((PhD), ITÜ).

19. novembril kell 12 kaitseb **Katrin Kepp** molekulaar- ja rakubioloogia instituudis Riia 23–217 doktoritööd «Genes involved in cardiovascular traits: detection of genetic variation in Estonian and Czech populations» («Südameveresoonekonna funktsioonis osalevad geenid: uued pärilikud DNA variandid Eesti ja Tšehhi populatsioonides») molekulaardiagnostika erialal. Juhendaja prof Maris Laan, oponent prof Kimmo Kontula (Helsingi ülikool).

22. novembril kell 15 kaitseb **Malle Kuum** arstiteaduskonna nõupidamiste ruumis (Ravila 19–1038) meditsiinidoktori kraadi taotlemiseks esitatud väitekirja «Mitochondrial and endoplas-

mic reticulum cation fluxes: novel roles in cellular physiology» («Katioonide voolud mitokondrites ja endoplasmaatilises retiikulumis: uued rollid raku füsioloogias»). Juhendajad prof Allen Kaasik ja prof Vladimir Veksler (Lõuna-Pariisi ülikool), oponent György Szabadkai ((M.D, Ph.D) Londoni ülikooli kolledž, Suurbritannia).

23. novembril kell 10 kaitseb **Kadri Kõiv** (psühholoogia) sotsiaal- ja haridusteaduskonna nõukogus doktoriväitekirja «Studies on monoaminergic regulation of inter-individual differences in exploratory behaviour and the activating and rewarding effects of psychostimulants in rats» («Indiviididevaheliste erinevuste monoamiinergiline regulatsioon rottide uudistavas käitumises ning psühhostimulaatorite käitumist aktiveerivad efektid»). Juhendaja prof Jaanus Harro, oponent prof Vija Klusa (Läti ülikool).

23. novembril kell 14 kaitseb **Laura Herm** loodus- ja tehnoloogiateaduskonnas (Ravila 14A–1020) doktoriväitekirja «Dopamiin D2 retseptorite biokeemia ja selle seos motiveeritud käitumisega» («Biochemistry of dopamine D2 receptors and its association with motivated behaviour») keemia erialal. Juhendajad prof Ago Rinke ja prof Jaanus Harro, oponendid prof Rafael Franco ja prof Vija Klusa.

24. novembril kell 12 kaitseb **Rita Teek** Puusepa 8 meditsiinidoktori kraadi taotlemiseks esitatud väitekirja «The genetic causes of early onset hearing loss in Estonian children» («Varajase algusega kuulmislanguse geneetilised põhjused Eesti lastel»). Juhendajad prof Katrin Õunap ja prof Mart Kull, oponent professor Lisbeth Tranebjerg (Panumi Instituut, Kopenhaageni ülikool).

26. novembril kell 14.15 kaitseb J. Liivi 2–403 **Marek Kolk** doktoritööd «Piecewise Polynomial Collocation for Volterra Integral Equations with Singularities» («Tükiti polünoomiaalne kollokatsioonimeetod iseärasustega Volterra integraalvõrrandi jaoks») doctor philosophiae (matemaatika) kraadi saamiseks. Juhendaja prof Arvet Peda, oponendid: PhD prof Ezio Venturino (Torino ülikool, Itaalia) ja prof Jaan Janno (ITÜ).

26. novembril kell 14.15 kaitseb **Aile Tamm** TÜ nõukogu saalis doktoritööd «Atomic Layer Deposition of High-Permittivity Insulators from Cyclopen-

tadienyl-Based Precursors» («Kõrge dielektrilise läbitavusega isolaatorkilede aatomkihtsadestamine tsüklopentadienüüllähteainetest»). Juhendajad dr. Kaupo Kukli, dr Kalev Tarkpea, oponendid dr Malle Krunk (TTÜ) ja prof Karol Fröhlich (ScDr; Slovakkia Teaduste Akadeemia).

29. novembril kell 10.15 kaitses TÜ nõukogu

saalis Tartu ülikooli ökoloogia ja maateaduste insituudi botaanika osakonna doktorant **Virve Sõber** oma doktoritööd «The role of biotic interactions in plant sexual reproduction» («Biotiliste vastasmõjude roll taimede paljunemisedukuses»). Juhendajad Mari Moora ja Tiit Teder, oponend prof Juha Tuomi (Oulu Ülikool, Soome).

TUNNUSTAMISED

TÜ väikese medali ja tänukirja pälvisid 65. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna füüsika insituudi atmosfäärifüüsika labori juhataja, meteoroloogia professor **Rein Rõõm** ja matemaatika-informaatikateaduskonna arvutiteaduse insituudi tarkvarasüsteemide lektor **Anne Villems**.

TÜ aumärgi ja tänukirjaga tunnustati 60. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogiateaduskonna füüsika insituudi materjaliteaduse osakonna vanemteadurit **Koit Mauringut**, füüsika insituudi lasertehnika laobori juhatajat, vanemteadurit **Aleksei Treštšalovit** ja keemia insituudi füüsikalise ja elektrokeemia vanemteadurit **Mart Väärtnõud** ning 50. sünnipäeval kinnisvaraosakonna arvestustalituse peaspetsialisti **Leili Sood**.

TÜ tänukirja pälvisid 80. sünnipäeval õigusteaduskonna emeriitprofessor **Herbert Lindmäe** ja arstiteaduskonna üld- ja molekulaarpatoloogia insituudi immunoloogia labori endine töötaja **Jevdokia Novoselja**, 65. sünnipäeval sotsiaal- ja haridusteaduskonna kultuuripsühholoogia professor, *rector emeritus* **Peeter Tulviste**, 60. sünnipäeval sotsiaal- ja haridusteaduskonna sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika insituudi projektijuht **Avo Ennok** ja haridusteaduste insituudi kunstiõpetuse didaktika õpetaja **Kaja Kiidron**, 55. sünnipäeval majandusteaduskonna ettevõtetemajanduse insituudi juhataja, juhtimise professor **Maaja Vadi**, samuti endised arstiteaduskonna õppejõud **Liidia Saluste** ja **Jaani Kasmel**.

Tänukirjaga tunnustati ka tublimaid e-õppe edendajaid ülikoolis: arstiteaduskonna sisekliiniku sisehaiguste propedeutika dotsenti **Kai Saksa**, filosoofiateaduskonna kultuuriteaduste ja kunstide insituudi eesti rahvaluule dotsenti **Tiiu Jaagot**, loodus- ja tehnoloogiateaduskonna füüsika insituudi teadusdirektorit **Toomas Planki** ning Pärnu kolledži keelekeskuse juhatajat, inglise keele lektorit **Katrin Saksa**.

Tänukirjaga tunnustati ka tublimaid e-õppe edendajaid ülikoolis: arstiteaduskonna sisekliiniku sisehaiguste propedeutika dotsenti **Kai Saksa**, filosoofiateaduskonna kultuuriteaduste ja kunstide insituudi eesti rahvaluule dotsenti **Tiiu Jaagot**, loodus- ja tehnoloogiateaduskonna füüsika insituudi teadusdirektorit **Toomas Planki** ning Pärnu kolledži keelekeskuse juhatajat, inglise keele lektorit **Katrin Saksa**.

TEATED

TÜ aula: 3. november kell 18–19.30 **Elleri kooli kontsert**; 4. november kell 10–18 **konverents** «Religiooni sotsioloogilis-uurimuse esitlemine»; 5. november kell 18–21 **Tartu I muusikakooli** 66. sünnipäeva kontsert; 12. november kell 19–20.30 kontserdi «**Koosköla**» korraldamine; 13. november kell 17–20 **XVI Lõuna-Eesti meestelaulu päeva** korraldamine; 20. november kell 17–19 **Camerata kontsert**; 26. november kell 8.30–10 **Hillar Palametsa loeng**; 27. november kell 14–17 korporatsioon **Vironia aktus**, kell 19–20.30 **Kalevi kammerkoori** kontsert.

TÜ pensionäride ühing Vitae: 1. novembril

kell 16 käsitööklubi; 4. novembril kell 12.30 arstide klubi; 16. novembril kell 13 elulooring; 20. novembril kell 11 exlibrise klubi; 22. novembril kell 16 põltsamaalaste klubi; 23. novembril kell 16 matemaatikute klubi; 25. novembril kell 15 keemikute klubi; 2. detsembril kell 12.30 arstide klubi; 6. detsembril kell 16 käsitööklubi; 9. ja 14. detsembril on registreerumine 16. detsembril kell 16 toimuvale jõulupeole.

Tartu ülikooli kammerkoor ootab uusi meeslauljaid! Kutsume enda sekka uusi lauljaid tenori ja bass-baritoni häälerühmadesse. Kammerkoori dirigeerib Triin Koch. Huvi korral kontakteeruda dirigendiga (triin.koch@mail.com, telefon 5271105). Lisainfo koori kohta kodulehelt või dirigendilt. Laulja ei pea tingimata olema seotud Tartu ülikooliga.

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Tartu Ülikool
Ülikooli 18, 50090 TARTU
Tel: 737 5100
E-post: info@ut.ee
www.ut.ee